

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av äktenskapslagen och till lagar som har samband med den

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att äktenskapslagen, rättegångsbalken och lagen om domstolsavgifter ändras.

Det föreslås att det i äktenskapslagen införs bestämmelser som gör det möjligt att genom upphävande upplösa äktenskap som ingåtts genom tvång. Rättsverkningarna av ett upphävt äktenskap ska motsvara rättsverkningarna av en äktenskapsskillnad, dock med den skillnaden att makarnas civilstånd till följd av upphävandet återgår till vad det var innan äktenskapet ingicks. De ändringar som föreslås i rättegångsbalken och lagen om domstolsavgifter hänför sig till regleringen om upphävande av äktenskap.

Förslaget om upplösning av äktenskap som ingåtts genom tvång hänför sig till en skrivning i statsminister Sanna Marins regeringsprogram om annullering av tvångsäktenskap som en del av utvecklingen av en trygg rättsstat och förbättrandet av brottsoffrens ställning.

Det föreslås dessutom att äktenskapslagen ändras så att ett äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig kan erkännas endast av särskilda skäl, om åtminstone den ena av makarna var bosatt i Finland när äktenskapet ingicks.

Lagarna avses träda i kraft så snart som möjligt.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
MOTIVERING	4
1 Bakgrund och beredning	4
2 Nuläge och bedömning av nuläget	5
2.1 Tvångsäktenskap som fenomen	5
2.2 Upplösning av äktenskap	6
2.2.1 Nuläge	6
2.2.2 Bedömning av nuläget	6
2.3 Erkännande av äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig	7
2.3.1 Nuläge	7
2.3.2 Bedömning av nuläget	8
2.4 EU-rätten och internationella förpliktelser som är bindande för Finland	9
2.4.1 Europeiska unionen	9
2.4.2 Europarådet	9
2.4.3 Förenta nationerna	11
2.4.4 Haagkonferensen för internationell privaträtt	12
2.4.5 Sammanfattning	12
3 Målsättning	12
4 Förslagen och deras konsekvenser	13
4.1 De viktigaste förslagen	13
4.1.1 Upphävande av äktenskap som ingåtts under tvång	13
4.1.2 Erkännande av äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig	13
4.2 De huvudsakliga konsekvenserna	14
4.2.1 Ekonomiska konsekvenser	14
4.2.2 Konsekvenser för myndigheterna	15
4.2.3 Samhälleliga konsekvenser	15
5 Alternativa handlingsvägar	20
5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser	20
5.1.1 Upplösning av äktenskap som ingåtts genom tvång	20
5.1.2 Erkännande av äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig	21
5.2 Lagstiftning och andra handlingsmodeller i utlandet	22
5.2.1 Sverige	22
5.2.2 Danmark	23
5.2.3 Norge	23
5.2.4 Island	24
6 Remissvar	25
7 Specialmotivering	26
7.1 Äktenskapslagen	26
7.2 Rättegångsbalken	30
7.3 Lagen om domstolsavgifter	31
8 Bestämmelser på lägre nivå än lag	31
9 Ikraftträdande	31
10 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning	32
LAGFÖRSLAG	34
1. Lag om ändring av äktenskapslagen	34

RP 172/2021 rd

2. Lag om ändring av 8 och 10 kap. i rättegångsbalken.....	37
3. Lag om ändring av 5 § i lagen om domstolsavgifter.....	38
BILAGOR.....	39
PARALLELLTEXTER.....	39
1. Lag om ändring av äktenskapslagen	39
2. Lag om ändring av 8 och 10 kap. i rättegångsbalken.....	43
3. Lag om ändring av 5 § i lagen om domstolsavgifter.....	45

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

Bakgrunden till beredningen är en skrivning i statsminister Sanna Marins regeringsprogram om att möjliggöra annullering av tvångsäktenskap som en del av utvecklingen av en trygg rättsstat och förbättrandet av brottsoffrens ställning. Också riksdagen förutsatte i samband med behandlingen av en regeringsproposition om att slopa undantagsbestämmelsen om rätt för minderåriga att ingå äktenskap i februari 2019 att regeringen utreder dels hur äktenskap som ingåtts av en minderårig eller trots något annat hinder för äktenskap kan avslutas, upplösas, upphävas eller ogiltigförklaras på något annat sätt än genom äktenskapsskillnad, dels vilka konsekvenser detta har för bland annat makarnas och barnens liv. Riksdagen förutsatte dessutom att regeringen utreder eventuella revideringsbehov och konsekvenserna av bestämmelserna om erkännande av äktenskap som ingåtts av minderåriga utomlands (RSv 256/2018 rd—RP 211/2018 rd).

Propositionen har beretts vid justitieministeriet. I januari 2020 färdigställdes en bedömningspromemoria (VN/12734/2019) om förfaranden för att upplösa tvångsäktenskap eller äktenskap som ingåtts i Finland trots hinder för äktenskap och om behoven att se över lagstiftningen om erkännande av äktenskap som minderåriga ingått utomlands. Bedömningspromemorian hänför sig till justitieministeriets utredning från den 14 juni 2019 där man kartlade nuläget i Finland och de övriga nordiska länderna vad gäller dessa frågor och behandlade olika synpunkter på olika regleringsalternativ. Remissvaren om bedömningspromemorian har publicerats i form av ett sammandrag (JM Betänkanden och utlåtanden 2020:17) på adressen <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-855-4> (på finska).

Utkastet till regeringsproposition var på remiss och remisstiden gick ut i december 2020. Sammanlagt 40 instanser svarade på begäran om utlåtande. Utlåtande gavs av Amnesty International Finlandska sektionen, Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, Riksdagens justitieombudsman, Helsingfors stad, Helsingfors tingsrätt, Förbundet för mänskliga rättigheter, Barnombudsmannens byrå, Centralförbundet för barnskydd rf, Loisto Setlementti ry, Migrationsverket, Mannerheims Barnskyddsförbund rf, Monika-Naiset liitto ry, nätverket Monimuotoiset perheet (Stjärnfamiljer), Kvinnoorganisationernas Centralförbund rf, Kvinnoorganisationer i Samarbete NYTKIS rf, JD, forskardoktor Sanna Mustasaari, Uleåborgs tingsrätt, Flyktingrådgivningen, polisstyrelsen, professor emeritus Markku Helin, Brottsofferjouren, inrikesministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, Finlands Advokatförbund, kyrkostyrelsen vid evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, Finlands Kommunförbund, Finlands Juristförbund, ortodoxa kyrkan i Finland, Finlands domareförbund rf, Tammerfors stad, Delegationen för jämlikhetsärenden (TANE), jämställdhetsombudsmannen, utrikesministeriet, Riksåklagarämbetet, Väestöliitto (Befolkningsförbundet), Diskrimineringsombudsmannens byrå samt en enskild person. Finansministeriet, Högsta förvaltningsdomstolen och Östra Nylands tingsrätt meddelade att de inte ger utlåtande eller inte har någonting att yttra om propositionen.

Ett sammandrag av utlåtandena har sammanställts (JM Betänkanden och utlåtanden 2021:7) på adressen <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-892-9> (på finska). Nedan i avsnitt 6 om remissvaren redogörs det för utlåtandena och hur de har beaktats.

Länk till statsrådets tjänst för projektinformation (OM004:00/2020): <https://vnk.fi/hanke?tunnus=OM004:00/2020>

2 Nuläge och bedömning av nuläget

2.1 Tvångsäktenskap som fenomen

Det har inte internationellt godtagits någon enhetlig definition av tvångsäktenskap. Med tvångsäktenskap avses dock i allmänhet ett äktenskap där en eller båda av makarna inte själva har fått bestämma om de vill gifta sig eller vem de gifter sig med. Hot eller påtryckning kommer ofta från släkten eller någon annan gemenskap. I många fall är det fråga om kollektivt hot, till exempel hot om vrede eller avvisning från hela närmiljön. I bakgrunden kan det finnas människohandel, ekonomiska skäl eller till exempel omständigheter som har att göra med uppehållstillstånd. I vissa sammanhang använder man benämningen tvångsäktenskap för olika slags situationer som hänför sig till äktenskap i vidare bemärkelse.

Tvångsäktenskap kan gälla flickor och pojkar, män och kvinnor. En del gäller barn, en del vuxna. Tvångsäktenskap hänför sig ofta till kulturella faktorer och till så kallade hedersfrågor, till exempel hedersrelaterat våld.

Det finns ingen exakt information eller statistik om tvångsäktenskapens karaktär eller antalet tvångsäktenskap i Finland. Det är dock klart att tvångsäktenskap förekommer även i Finland. Enligt utredningar är det i de tvångsäktenskap som framkommer i Finland oftast fråga om äktenskap som ursprungligen ingåtts någon annanstans än i Finland.

Tvångsäktenskap kan kategoriseras på olika sätt och tvånget kan vara av olika typ och olika grad. I Finland kan man identifiera tre typiska former av tvångsäktenskap eller liknande fall¹:

1. Tvångsäktenskap mellan utlänningar som ingåtts utomlands och som framkommer i Finland till exempel i samband med ett asylansökningsförfarande.
2. En ung person med invandrarbakgrund sänds utomlands och gifts bort med en person som bor i utlandet.
3. En finsk medborgare som bor i Finland ingår äktenskap med en utländsk kvinna. Äktenskapet ingås först i samförstånd, men i själva verket blir den utländska hustrun på många sätt utnyttjad (bl.a. sexuellt och ekonomiskt) i äktenskapet. Till följd av hot och undertryckande har kvinnan inte faktiska möjligheter att skilja sig, eller ens tillräcklig information om äktenskapsskillnad.

Det finns ingen särskild brottsbenämning i Finland för tvångsäktenskap. På istandsättande av tvångsäktenskap och verksamhet som eftersträvar detta kan man beroende på omständigheterna i fallet tillämpa bland annat straffbestämmelserna i strafflagen (39/1889) om människohandel, grov människohandel eller olaga tvång. På våld, tvingande till sexuell handling och annat straffbart förfarande som skett under äktenskapet tillämpas straffbestämmelser om misshandel, sexualbrott och eventuella andra handlingar.

Rätten till skadestånd för den som tvingats till äktenskap bestäms enligt skadeståndslagen (412/1974). Enligt 5 kap. 6 § 1 mom. i den lagen har bl.a. den vars frihet har kränkts genom en straffbar handling och den vars personliga integritet har blivit allvarligt kränkt uppsåtligen eller av grov oaktsamhet rätt till ersättning för lidande som orsakats av en kränkning.

¹ Utredning om tvångsäktenskap i Finland som gjorts av Institutet för kriminologi och rättspolitik vid Helsingfors universitet 2017.

2.2 Upplösning av äktenskap

2.2.1 Nuläge

Bestämmelser om upplösning av ett äktenskap och de viktigaste rättsverkningarna finns i äktenskapslagen (234/1929). Enligt äktenskapslagen kan ett äktenskap upphöra genom upplösning antingen på grund av äktenskapsskillnad eller den ena makens död. Upplösning av ett äktenskap förutsätter att äktenskapet uppkommit på ett giltigt sätt och att det är giltigt i Finland.

Äktenskapslagen innehöll tidigare bestämmelser om återgång av äktenskap. Enligt de bestämmelserna kunde det beslutas att ett äktenskap skulle återgå bland annat om en make blivit tvungen till äktenskapet. Talan om äktenskaps återgång i fall av tvingande till äktenskap skulle anhängiggöras inom sex månader efter det att maken blev fri från tvånget. Bestämmelserna om återgång av äktenskap slopades i samband med revideringen av äktenskapslagen 1987. I dag tillämpas bestämmelserna om äktenskapsskillnad på upplösning av äktenskap som ingåtts under tvång.

Bestämmelser om äktenskapsskillnad finns i 6 kap. i äktenskapslagen. Makarna har rätt till äktenskapsskillnad efter en betänketid på sex månader (25 och 26 §). Makarna har dock rätt till äktenskapsskillnad utan betänketid, om de utan avbrott har bott åtskilda de två senaste åren. Dessutom ska makarna på yrkande av åklagaren dömas till äktenskapsskillnad utan betänketid, om 1) äktenskapet har ingåtts medan någondera makens tidigare äktenskap eller registrerade partnerskap var i kraft och det tidigare äktenskapet eller registrerade partnerskapet ännu inte har upplösts eller 2) äktenskapet har ingåtts mellan nära släktingar (27 §).

I vissa situationer anses det inte att äktenskap ingåtts eftersom vigseln är ogiltig. Enligt 19 § i äktenskapslagen är en vigsel ogiltig, om den inte har förrättats enligt 15 § i lagen eller om den har förrättats av någon som inte haft rätt att förrätta vigsel. Vid vigseln måste båda makarna vara samtidigt närvarande och svara jakande på den fråga som ställs dem om viljan att ingå äktenskap. I systemet enligt äktenskapslagen kan ogiltigheten i regel konstateras på basis av yttre omständigheter och verkar automatiskt: om den som förrättat vigseln inte haft rätt att göra det, är äktenskapet ogiltigt direkt med stöd av lagen.

Med ett äktenskaps ogiltighet avses i äktenskapslagen att äktenskapet över huvud taget inte anses ha uppkommit. Alla rättsverkningar som har samband med äktenskapet upphör retroaktivt. Till exempel barn som fötts i äktenskapet ändras till utomäktenskapliga barn varvid barnet och fadern inte har släktskap enligt den faderskapspresumtion som baserar sig på äktenskap. Om faderskapet inte erkänns separat, har barnet inte arvsrätt efter fadern. Makarna har inte sådana giftorätt till makarnas gemensamma egendomsbesparing som uppkommer på basis av äktenskap, varvid en eventuell obalans i förmögenheten mellan makarna inte heller kan jämkas då äktenskapet upphör. Det finns ingen rätt att få underhåll av maken. Makarna ärver inte heller varandra på basis av ett ogiltigt äktenskap, och en efterlevande make har inte rätt till efterlevandepension.

2.2.2 Bedömning av nuläget

Enligt de nu gällande bestämmelserna är äktenskapsskillnad efter en betänketid på sex månader det huvudsakliga sättet att upplösa ett äktenskap medan båda makarna lever. Bestämmelserna om äktenskaps upphörande i Finland är klara och alla fall behandlas på samma sätt. Det är mycket enkelt och förmånligt att få äktenskapsskillnad i Finland. Det behövs inte juridisk hjälp för att göra en ansökan, utan en person kan själv enkelt göra ansökan om äktenskapsskillnad till tingsrätten med hjälp av de ansökningsblanketter som finns till förfogande. Man behöver inte

ange några grunder för äktenskapsskillnaden, utan den beviljas på ansökan. För äktenskapsskillnad förutsätts inte heller den andra makens samtycke eller medverkan.

Det finns inte kännedom om att bestämmelserna skulle ha medfört praktiska problem. Internationella förpliktelser som är bindande för Finland förutsätter inte heller någon ändring av lagstiftningen. Uppmärksamhet har dock fästs vid det att en person som tvingats till äktenskap efter äktenskapet anses vara franskild, även om det aldrig fanns grunder för ingående av äktenskap. I vissa samfund kan äktenskapsskillnad vara förknippad med ett kraftigt stigma. Därför har det ansetts vara en viktig möjlighet att kunna upplösa äktenskapet så att civilståndet för den som tvingats till äktenskap inte är ”franskild” efter att äktenskapet upplösts.

2.3 Erkännande av äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig

2.3.1 Nuläge

Om ett äktenskap ingåtts i en främmande stat, kan erkännandet av det prövas i Finland. Äktenskapslagen innehåller bestämmelser om erkännande av utländska äktenskap. Utgångspunkten är att ett äktenskap som ingåtts utomlands erkänns, om det är giltigt i den stat där äktenskapet ingicks eller i den stat där någondera maken var bosatt eller var medborgare då äktenskapet ingicks (115 §). I lagen föreskrivs det också om situationer där presumptionen är omvänd och det för erkännande förutsätts särskilda skäl (116 §). Dessa situationer gäller när vigsel har förrättats efter att den ena av de förlovade har avlidit eller utan att den ena av de förlovade varit personligen närvarande vid vigseln eller när ett äktenskap uppkommit utan egentlig vigsel. Enligt 139 § i äktenskapslagen kan man dock vägra att erkänna ett utländskt äktenskap, om erkännandet av det skulle leda till ett resultat som strider mot grunderna för rättsordningen i Finland (ordre public).

I förarbetena till bestämmelserna om äktenskap som ingått utomlands konstateras det att bestämmelserna uttrycker den så kallade favor matrimonii-principen, enligt vilken det inte är befogat att ställa upp för stränga gränser i Finland när det gäller giltigheten av äktenskap som ingåtts på ett behörigt sätt i utlandet. Om ett äktenskap är giltigt i en sådan stat som makarna eller åtminstone en av dem har nära anknytning till, skulle det förorsaka makarna svårigheter och överraskande situationer om äktenskapet ansågs vara ogiltigt i Finland. Det kunde till exempel leda till att barn som fötts inom äktenskapet blir utomäktenskapliga och i juridiskt avseende faderlösa och att en rätt till underhåll som grundar sig på äktenskapet eller på faderskap till följd av äktenskap upphör. Det allmännas intresse när det gäller ett äktenskaps existens är oftast inte så stort att man skulle låta bli att här erkänna ett rättsförhållande som är giltigt i en annan stat. I de enstaka fall där ett starkt allmänt intresse kräver att ett äktenskap inte erkänns, går det genom tillämpning av ordre public-principen att komma fram till att den främmande statens lag enligt vilken äktenskapet är giltigt lämnas utan avseende här (RP 44/2001 rd s. 49)

I förarbetena till lagen redogörs det för tillämpningen av ordre public-principen i ärenden som gäller erkännande av ett utländskt äktenskap. Som ett exempel på situationer där ordre public-principen tillämpas tar man upp äktenskap som ingåtts av en minderårig. I förarbetena betonas det att tillämpningen av principen alltid beror på det resultat som prövning i ett enskilt fall leder till. Vid prövningen måste man ta hänsyn till makarnas livssituation vid den tidpunkt då frågan om det utländska äktenskapets giltighet blir aktuell.

Erkännande av ett utländskt äktenskap i Finland blir oftast aktuellt som en förhandsfråga till ett annat ärende. Erkännande av äktenskapet är en förhandsfråga till exempel till om ett barn som fötts under äktenskapet betraktas som född inom äktenskapet. Erkännande av äktenskapet är också en förutsättning för att en make ska kunna ansöka om äktenskapsskillnad, kräva avvitrning

eller underhållsbidrag vid äktenskapsskillnad eller få efterlevandepension när den andra maken avlidit.

Ställningen för en person som ingått äktenskap utomlands prövas också i samband med asylsökningssörfarande, avgörande av uppehållstillstånd baserat på familjeåterförening och ansökan om medborgarskap. Till exempel i avgörandet HFD:2005:87 var det fråga om erkännande av äktenskap som ingåtts utomlands av ett barn. I det fallet erkändes inte ett äktenskap som ingåtts utomlands av en 15-årig i Finland bosatt person som grund för beviljande av uppehållstillstånd. Högsta förvaltningsdomstolen ansåg att 15-åringen som minderårig och i beroendeförhållande till sina föräldrar inte hade kunnat ge ett frivilligt och fullständigt samtycke till äktenskapet.

Det finns inga statistikuppgifter om fall i Finland som hänför sig till erkännande av äktenskap som ingåtts utomlands av minderåriga, eftersom erkännande av utländska äktenskap mycket sällan är huvudsakligt föremål för ett avgörande. En riktgivande uppskattning av antalet kan fås utifrån de utländska äktenskap som registreras i befolkningsdatasystemet. Hos Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata som är personuppgiftsansvarig för befolkningsdatasystemet har det under de senaste åren förekommit endast få, årligen sammanlagt under 10, ansökningar om registrering av äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig. Enligt myndighetens interna anvisningar godkänns äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig först när den minderåriga uppnått myndighetsåldern. Oftast har makarna redan varit myndiga när de ansökt om registrering. Det finns inga uppgifter om fall som kommit upp hos andra myndigheter.

2.3.2 Bedömning av nuläget

Utgångspunkten för den gällande regleringen är att ett äktenskap som ingåtts i en främmande stat erkänns, om det är giltigt i den stat där äktenskapet ingicks eller i den stat där någondera maken var bosatt eller var medborgare då äktenskapet ingicks och det inte strider mot grunderna för Finlands rättsordning. Detta motsvarar den i västländerna allmänt iakttagna grundprincipen inom internationell privaträtt om respekt för främmande staters rätt. Ett syfte med principen är att undvika situationer där en rättshandling är i kraft i en stat men inte i en annan, dvs. så kallade haltande äktenskap. Om ett äktenskap inte erkänns kan det leda till rättslig osäkerhet och svårigheter för makarna.

Det har inte påvisats förekomma problem i lagstiftningen. Den nuvarande regleringen lämnar utrymme för prövning från fall till fall. Vid prövningen kan makarnas och deras barns intresse beaktas. Å andra sidan kan man med stöd av ordre public-principen låta bli att erkänna äktenskap som har ingåtts utomlands i syfte att kringgå Finlands lagstiftning och åldersgränserna i den.

Det har dock föreslagits att grunderna och förfarandet för erkännande av äktenskap som minderåriga ingått utomlands bör bygga på mer noggrant avgränsade bestämmelser i lag. Det skulle skapa klarhet i rättsläget samtidigt som bland annat registreringen av befolkningsdata skulle underlättas. Å andra sidan har det också påpekats att en reglering av erkännande som inte alls tillåter prövning i de enskilda fallen kan leda till slutresultat som strider mot barnets bästa i enskilda fall (LaUB 17/2018 rd s. 5). Utifrån den respons som erhållits i olika sammanhang går åsikterna i sär om hur man borde föreskriva om saken.

2.4 EU-rätten och internationella förpliktelser som är bindande för Finland

2.4.1 Europeiska unionen

Regleringen av upplösning av äktenskap hör till området för Europeiska unionens medlemsstaters nationella lagstiftning.

I gränsöverskridande familjefrågor har Europeiska unionen behörighet, men det finns inte bestämmelser på EU-nivå om erkännande av äktenskap som ingåtts i en annan medlemsstat. Regleringen av erkännande av äktenskap har dock anknytning till den rätt för varje unionsmedborgare att fritt röra sig och uppehålla sig i en annan medlemsstat som det föreskrivs om i artikel 21.1 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, nedan FEUF.

Samma rätt tryggas också i artikel 45.1 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, som garanterar rätten för varje unionsmedborgare att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier. Enligt artikel 45.2 kan rörelse- och uppehållsfrihet i enlighet med fördragen medges tredjelandsmedborgare som är lagligen bosatta inom en medlemsstats territorium. Rätt att ingå äktenskap och rätt att bilda familj tryggas i artikel 9 i stadgan. Denna rätt har nära samband med respekt för privatlivet och familjelivet enligt artikel 7 och skyddet av familjen på det rättsliga, ekonomiska och sociala planet enligt artikel 33.1 i stadgan om de grundläggande rättigheterna. I artikel 20 i stadgan garanteras det dessutom att alla människor är lika inför lagen och i artikel 21 förbjuds all diskriminering. Också den respekt för kulturell, religiös och språklig mångfald som tryggas i artikel 22 kan vara av betydelse. Enbart artiklarna i stadgan om de grundläggande rättigheterna som sådana för inte ett ärende till tillämpningsområdet för EU-rätten, utan det att ett ärende omfattas av EU-rättens tillämpningsområde beror alltid på den primärrätt som är tillämplig på ärendet eller sekundärlagstiftningen. Först när det har kunnat konstateras att ärendet omfattas av unionsrättens tillämpningsområde ska bestämmelserna i stadgan beaktas till fullo som juridiskt bindande.

Nedan i avsnitt 10 om lagstiftningsordningen redogörs det för propositionens förhållande till EU-rätten.

2.4.2 Europarådet

I Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (63/1999), nedan Europakonventionen, tryggas bland annat skyddet för vars och ens privat- och familjeliv (artikel 8) samt religionsfrihet (artikel 9). Likaså tryggas alla giftasvuxna personer rätten att ingå äktenskap och bilda familj i enlighet med nationell lagstiftning (artikel 12). Ingripande i familjelivet förutsätter att det har föreskrivits om det i lag och att det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till den nationella säkerheten, den allmänna säkerheten eller landets ekonomiska välbefinnande, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter. Begränsningar av de mänskliga rättigheterna måste vara godtagbara och i rätt proportion till det skyddsintresse som eftersträvas genom begränsningen. Staterna har också positiv skyldighet att se till att rättigheterna effektivt och faktiskt tillgodoses.

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheternas, nedan Europadomstolen, beslutspraxis beskriver den mångsidiga och dynamiska tolkningen av dessa rättigheter. Omfattningen av skyddet för familjelivet har utvidgats i takt med att de europeiska moraluppfattningarna förändrats. I dag kan mycket olika slags redan existerande familjeband åtnjuta skydd enligt artikel 8.

För att få skydd av familjelivet i enlighet med artikel 8 förutsätts ett lagligt och faktiskt äktenskap men inte nödvändigtvis att man bor tillsammans.² Staterna får också förutsätta att vissa formella eller materiella förutsättningar är uppfyllda. Artikel 8 har inte ansetts föranleda staten skyldighet att erkänna religiösa äktenskap.³ Skydd för familjelivet gällde inte heller ett äktenskap som ingåtts med en 14-åring.⁴ Ogiltigförklarande av äktenskapet har ansetts berättigat eftersom äktenskapet ingåtts endast för att få uppehållstillstånd och medborgarskap.⁵

Rätt till äktenskapsskillnad har inte härletts ur Europakonventionen,⁶ även om vissa processuella arrangemang förutsätts för att vissa skyldigheter som hänför sig till familjeliv ska upphöra i vissa situationer.⁷ Däremot har det ansetts att artikel 12 har kränkts när äktenskapsskillnad som behövs innan ett nytt äktenskap kan ingås inte har beviljats inom skälig tid.⁸ Europadomstolen har också betonat statens skyldighet att ha en lagstiftning som möjliggör att ett barn som fötts utom äktenskapet integreras i familjen.⁹

Enligt Europadomstolen omfattar skyddet för privatlivet i enlighet med artikel 8 bland annat identitet.¹⁰ Uppgifter om en persons civilstånd är en del av identiteten. Likaså hör registrering av äktenskap till området för skydd för familjelivet.¹¹

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (FördrS 53/2015), nedan *Istanbulkonventionen*, trädde i kraft för Finlands del den 1 augusti 2015. Artikel 32 i den förutsätter att äktenskap som ingås under tvång kan ogiltigförklaras, upphävas eller upplösas utan att detta blir oskäligt ekonomiskt och administrativt betungande för brottsoffret. I den förklarande promemorian till Istanbulkonventionen konstateras det att det nationella genomförandet i fråga om de använda begreppen (ogiltigförklara, upphäva, upplösa) kan variera enligt de begrepp som används i konventionsstaterna. I promemorian nämns äktenskapsskillnad som ett möjligt sätt att upplösa ett tvångsäktenskap. Finlands lagstiftning uppfyller kraven i konventionen.

År 2019 publicerade en expertgrupp som utvärderar genomförandet av Istanbulkonventionen (GREVIO) en utvärderingsrapport om Finland. I sina rekommendationer uppmanade GREVIO Finland att i lagstiftningen ta in möjligheten att ogiltigförklara, upphäva eller upplösa ett äktenskap som ingåtts genom tvång. Enligt förklaringsdelen i rekommendationen är syftet med artikel 32 i konventionen att säkerställa att kvinnor och flickor inte behöver bära konsekvenser som gäller civilstånd när de frigörs från ett äktenskap som ingåtts mot deras fria vilja.

Europarådets parlamentariska församling har i sin resolution 1468 (2005) rekommenderat att medlemsstaterna låter bli att erkänna barnäktenskap som ingåtts utomlands, utom i de fall att det är i barnets intresse att äktenskapet erkänns.

² Abdulaziz, Cabales och Balkandali mot UK, 1985, punkt 62.

³ Şerife Yiğit mot Turkiet, stora avdelningen, 2010, punkt 102.

⁴ Z.H. och R.H. mot Schweiz 2015.

⁵ Ramadan mot Malta 2016.

⁶ Johnston m.fl. mot Irland 1986, punkterna 54 och 57; Babiarz mot Polen 2017, punkterna 49 och 56.

⁷ Airey mot Irland 1979, punkt 33.

⁸ Chernetskiy mot Ukraina 2016, punkterna 31–34 och V.K. mot Kroatien 2012, punkterna 106–107.

⁹ Kroon m.fl. mot Nederländerna 1994, punkt 40.

¹⁰ Chapman mot UK, stora avdelningen 2001, punkterna 73–74.

¹¹ Dadouch mot Malta 2010, punkt 47.

2.4.3 Förenta nationerna

Finland har förbundit sig till den konvention som ingicks av FN i New York den 10 december 1962 angående samtycke till äktenskap, minimiålder för ingående av äktenskap samt registrering av äktenskap (FördrS 50/1964). Enligt artikel 1 i konventionen förutsätts båda parternas fulla och frivilliga samtycke för att ett äktenskap ska ingås lagligt och att de ska uttrycka detta personligen inför en myndighet och i vittnens närvaro.

I artikel 23 i FN:s internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (FördrS 8/1976) tryggas skyddet för familjelivet och rätten för giftasvuxna personer att ingå äktenskap. Enligt konventionen får inget äktenskap ingås utan de blivande makarnas fria och fulla samtycke. Konventionsstaterna har förbundit sig att vidta behövliga åtgärder för att garantera makarna likabehandling med avseende på rättigheter och ansvar vid ingående av äktenskapet, under äktenskapet och vid upplösning av äktenskapet. När ett äktenskap upplöses ska åtgärder vidtas för att garantera barnen behövligt skydd. I konventionen garanteras var och en också bland annat rätt till icke-diskriminering (artikel 2), rätt till jämlikhet inför lagen (artiklarna 14 och 26), skydd för familjelivet och privatlivet (artikel 17) och religionsfrihet (artikel 18).

FN:s konvention om avskaffande av alla slags diskriminering av kvinnor (CEDAW) har ratificerats i Finland 1986 (FördrS 68/1986). Enligt artikel 16 i konventionen ska konventionsstaterna vidta alla behövliga åtgärder för att främja det att äktenskapet ska grunda sig på båda parternas fria vilja. Enligt artikel 2 ska ett barns förlovning och barnäktenskap anses ogiltiga och man ska vidta alla behövliga åtgärder, inbegripet lagstiftningsåtgärder, för att bestämma en minimiålder för ingående av äktenskap och gör det obligatoriskt att registrera äktenskap i ett officiellt befolkningsregister.

I FN:s konvention om barnets rättigheter anges de mänskliga rättigheter som uttryckligen gäller barn. Den år 1989 antagna konventionen trädde i kraft i Finland år 1990 (FördrS 59—60/1991). FN:s kommitté för barnets rättigheter övervakar att konventionen respekteras. Kommittén publicerar allmänna kommentarer om hur artiklarna i konventionen ska tolkas. Konventionsstaterna har förbundit sig att vidta alla behövliga lagstiftningsåtgärder samt administrativa och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänts i avtalet och trygga dem likvärdigt för alla barn som omfattas av deras jurisdiktion.

I konventionen om barnets rättigheter avses med barn varje människa under 18 år, om inte myndighet uppnås tidigare enligt den nationella lag som gäller för barnet. Enligt kommittén för barnets rättigheter är de fyra allmänna principerna i konventionen, i skenet av vilka hela konventionen ska tolkas, prioritering av barnets bästa, barnets rätt att delta, barnets rätt till icke-diskriminering samt barnets rätt till liv och utveckling (kommitténs allmänna kommentar nr 12 (2009) om barnets rätt att bli hörd och nr 14 (2013) om barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet. Konventionen garanterar barnet rätt till bland annat det att barnets bästa i första hand beaktas i allt beslutsfattande som gäller barnet (artikel 3). Detta ska enligt kommittén bedömas från fall till fall och individuellt med beaktande av alla rättigheter som barnet har. Dessutom har barnet rätt till särskilt skydd och icke-diskriminering. Barnet har också rätt att höras i ärenden som gäller barnet och rätt att uttrycka sin åsikt, och barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad (artikel 12). Konventionsstaterna har förbundit sig till att respektera barnets religionsfrihet (artikel 14) och barnets rätt till privatliv och familj får inte godtyckligt begränsas (artikel 6). Barnet ska också skyddas från alla former av våld, utnyttjande och försumlig behandling (artikel 19). Konventionsstaterna har också förbundit sig att vidta åtgärder för att främja fysisk och psykisk rehabilitering samt social återanpassning av ett barn som utsatts för till exempel någon form av utnyttjande (artikel 39).

Vid toppmötet i New York i september 2015 enades FN:s medlemsstater om mål för en hållbar utveckling (Agenda 2030). Handlingsprogrammet syftar till eliminering av fattigdom och till en hållbar utveckling som jämlikt beaktar miljön, ekonomin och människan. Målet i punkt 5 i programmet är att uppnå jämställdhet och stärka alla kvinnors och flickors rättigheter och möjligheter. Ett syfte är att frångå alla skadliga sedvänjor, såsom barn- och tvångsäktenskap. Målen för en hållbar utveckling trädde i kraft vid ingången av 2016.

2.4.4 Haagkonferensen för internationell privaträtt

Vid Haagkonferensen för internationell privaträtt upprättades år 1978 en konvention om ingående av äktenskap och erkännande av deras giltighet. Syftet med konventionen är att stödja äktenskapet som institution genom att underlätta ingående av äktenskap och erkännande av äktenskap som ingåtts i främmande stater. Konventionen har hittills ratificerats av Australien, Luxemburg och Holland och den har trätt i kraft mellan dessa länder den 1 maj 1991. Finland, Egypten och Portugal har undertecknat konventionen.

Haagkonventionen grundar sig inte på ömsesidighet mellan konventionsstaterna, utan dess bestämmelser är allmänt tillämpliga. I enlighet med detta har konventionens tillämpningsområde när det gäller erkännande av äktenskap inte begränsats till äktenskap som ingåtts i konventionsstaterna, utan varje konventionsstat är på i konventionen nämnda villkor skyldig att erkänna utländska äktenskap utan att detta förutsätter ömsesidighet och också då äktenskapet inte har någon anknytning till en enda av konventionsstaterna.

De bestämmelser som gäller erkännande av äktenskaps giltighet finns i artiklarna 7—15 i konventionen. Ett äktenskap ska enligt konventionen erkännas, om det har ingåtts på ett giltigt sätt enligt vigselstatens rättsordning. Det går att vägra godkänna äktenskap på i konventionen nämnda grunder. Sådana är förutom ordre public också gällande äktenskap, nära släktskap som uppstått genom biologisk börd eller adoption, avsaknad av ålder som krävs för äktenskap eller avsaknad av dispens från kravet på ålder, psykisk oförmåga att ge sitt samtycke eller avsaknad av frivilligt samtycke. Grunden ska ha existerat vid tidpunkten för ingående av äktenskap i den staten där erkännande söks.

2.4.5 Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan det konstateras att de med tanke på propositionen viktigaste bestämmelserna i de internationella konventionerna framför allt gäller regleringen av erkännande av utländska äktenskap som ingåtts av minderåriga. I konventionerna kan man se två olika förhållningssätt till äktenskap som ingåtts av minderåriga. Å ena sida anses det i synnerhet ur västerländskt perspektiv att de strider mot barnets bästa och barnets rättigheter och att barnen borde skyddas från att bli tvungna att ingå äktenskap och till exempel blir föräldrar för tidigt. Å andra sidan bör barnets bästa alltid bedömas från fall till fall, och i enskilda fall bör erkännande av ett äktenskap som ingåtts av en minderårig övervägas med avseende på hur alla barnets rättigheter kan tillgodoses så fullständigt som möjligt. Följaktligen kan barnets bästa i allmänhet och ett enskilt barns bästa visa sig vara olika.

3 Målsättning

Syftet med de bestämmelser som föreslås i propositionen är att förhindra tvångsäktenskap och äktenskap som ingås av minderåriga samt att förbättra ställningen för personer i utsatt ställning som ingått äktenskap av detta slag. Syftet med propositionen är att göra det möjligt att upplösa

äktenskap som ingåtts genom tvång också på annat sätt än genom äktenskapsskillnadsförfarande. Dessutom preciserar propositionen bestämmelserna om erkännande av äktenskap som minderåriga ingått utomlands.

4 Förslagen och deras konsekvenser

4.1 De viktigaste förslagen

4.1.1 Upphävande av äktenskap som ingåtts under tvång

I propositionen föreslås det att det till äktenskapslagen fogas bestämmelser om upphävande av äktenskap. Upphävande av ett äktenskap är ett alternativt förfarande till äktenskapsskillnad när det gäller att upplösa äktenskap som ingåtts genom tvång.

En domstol kan på ansökan upphäva ett äktenskap om det har ingåtts genom tvång. Med tvingande till äktenskap avses i propositionen att en make inte har fattat beslutet att ingå äktenskap av egen fri vilja, utan det har skett till följd av tvång från en annan person. Ansökan om upphävande kan göras av en make som tvingats till äktenskap. För behandling av ett ärende som gäller upphävande av ett äktenskap tar domstolen inte ut någon sådan ansökningsavgift som avses i lagen om domstolsavgifter (1455/2015).

Rättsverkningarna av upphävandet är desamma som vid en äktenskapsskillnad. Ett undantag från detta är att det i befolkningsdatasystemet efter upphävande av ett äktenskap registreras det civilstånd som maken hade innan det upphävda äktenskapet ingicks. Som form för äktenskapets upphörande registreras i befolkningsdatasystemet upphävande av äktenskap.

I den särskilda regleringen om upplösning av äktenskap som ingåtts genom tvång har man beslutat att föreskriva om upphävande av äktenskap, eftersom det ger den som tvingats till äktenskap både rättsligt och ekonomiskt skydd till skillnad från ogiltigförklaring av äktenskap. Upphävande av ett äktenskap är till sina rättsverkningar också en lösning som är förenlig med barnets bästa för barn som fötts under äktenskapet. Med avseende på makens civilstånd är de föreslagna bestämmelserna om upphävande av äktenskapet också ett bättre alternativ än att det skulle bestämmas att ett äktenskap som ingåtts genom tvång ska upplösas genom äktenskapsskillnad utan betänketid.

Utgångspunkten för ingående av äktenskap är att äktenskapet ingås av båda makarnas egen fria vilja. Bestämmelserna om upphävande av äktenskap som ingåtts genom tvång är ett budskap om att vår rättsordning inte godkänner äktenskap som ingåtts genom tvång. Det är viktigt att den som tvingats till äktenskap har möjlighet att upplösa det äktenskap som ingåtts genom tvång också på något annat sätt än genom äktenskapsskillnad.

Behovet att precisera de bestämmelser som gäller straffbarheten för tvingande till äktenskap utvärderas separat vid justitieministeriet.

4.1.2 Erkännande av äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig

Det föreslås att bestämmelserna i äktenskapslagen om erkännande av utländska äktenskap ändras. Huvudregeln är fortfarande att ett äktenskap som ingåtts på giltigt sätt i utlandet erkänns i Finland, om det inte strider mot grunderna för Finlands rättsordning. Det föreslås dock att äktenskap som ingåtts utomlands av en person som är under 18 år ska erkännas endast av särskilda skäl, om den ena maken har bott i Finland när äktenskap ingicks.

Som ett särskilt skäl kan till exempel anses att om äktenskapet inte erkänns orsakas makarna oskäliga följder. En grund kan också vara att den som ingått äktenskap utomlands som minderårig redan har fyllt 18 år och vill att äktenskapet erkänns i Finland. Ett särskilt skäl kan också vara att makarna har ett gemensamt barn och att erkännande av äktenskapet är befogat med hänsyn till barnets bästa. Bedömningen av om ett äktenskap ska erkännas ska alltid göras utifrån en helhetsbedömning med beaktande av omständigheterna i det aktuella fallet.

Genom de föreslagna ändringarna skärps inställningen till äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig när åtminstone den ena parten vid tidpunkten för vigseln har haft anknytning till Finland med avseende på boningsorten. Detta är motiverat eftersom åldersgränsen för ingående av äktenskap i Finland i dag är 18 år. På basis av särskilda skäl kan man förhindra att oskäliga situationer uppkommer. Genom ändringen förenhetligas prövningsgrunderna för erkännande av sådana här äktenskap. Strävan är också att förhindra att äktenskap ingås utomlands av minderåriga i syfte att kringgå bestämmelserna i finsk lag.

4.2 De huvudsakliga konsekvenserna

4.2.1 Ekonomiska konsekvenser

Upphävande av äktenskap

Bestämmelserna om upphävande av äktenskap har konsekvenser för statens ekonomi på det sätt som det redogörs för nedan.

Ändringar behövs i synnerhet i befolkningsdatasystemet, till vilket man måste foga upphävande av äktenskap som ett nytt sätt att upplösa äktenskap och det civilstånd som bestäms till följd av det. Enligt de uppgifter som fåtts från Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, som hör till finansministeriets förvaltningsområde, föranleder systemändringarna emellertid inga betydande kostnader.

De ändringar som ska göras i befolkningsdatasystemet kan föranleda behov av ändringar för de religionssamfund som sköter folkbokföring. Enligt kyrkostyrelsens bedömning är de ändringar som eventuellt behövs i det gemensamma medlemsregister som förs av den evangelisk-lutherska kyrkan dock små. Dessa kostnader förorsakar inget behov av anslagsökningar.

Ändringar behövs också i de allmänna domstolarnas ärende- och behandlingssystem, till vilket upphävande av äktenskap bör fogas som en ny ärendekategori. Också denna systemändring beräknas ha endast små kostnadseffekter.

Förfarandet med upphävande av äktenskap medför nya slags ansökningsärende hos de allmänna domstolarna. Antalet ansökningar förväntas var mycket litet, uppskattningsvis några få enskilda fall per år. Åtminstone i en del av dessa fall kan de som har del i saken förmodas få rättshjälp. Det totala antalet domstolsärenden förändras däremot inte, eftersom upphävande av äktenskap är ett alternativt upplösningsförfarande till äktenskapsskillnad. Eftersom det är fråga om ett nytt slags ärende är det svårt att bedöma beloppet av de kostnader som staten föranleds av domstolsbehandlingen av ansökningarna och rättshjälpen. Jämfört med ett äktenskapsskillnadsärende är domstolsbehandlingen av ett ärende som gäller upphävande av äktenskap dock mera omfattande och innehåller sannolikt också behandling i muntlig förhandling. Om behandlingen och rättshjälpen i fråga om ett enskilt fall föranleder staten en extra kostnad på sammanlagt 5000 euro och om det på lång sikt förekommer 5–10 fall per år, kan behandlingen av ärenden som gäller upphävande av äktenskap grovt uppskattas föranleda staten en årlig kostnad på 25 000–50 000 euro.

En liten inverkan har också det att det enligt förslaget inte ska tas ut någon ansökningsavgift i ärenden som gäller upphävande av ett äktenskap. Ansökningsavgiften för äktenskapsskillnad är 200 euro och efter betänketiden 100 euro. Om det istället för äktenskapsskillnad baserad på betänketid ansöks om upphävande av äktenskap, utblir 3000 euro i ansökningsavgifter för 10 ansökningar per år.

De föreslagna ändringarna görs inom ramarna för de anslag och årsverken som ingår i rambesluten för statsfinanserna och i statsbudgeten.

Erkännande av äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig

Den föreslagna ändringen i regleringen av erkännande av äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig beräknas inte ha konsekvenser för statens eller kommunernas ekonomi.

4.2.2 Konsekvenser för myndigheterna

Upphävande av äktenskap

Konsekvenserna för domstolarnas verksamhet av de bestämmelser som hänför sig till förfarandet för upphävande av äktenskap är på lång sikt små med tanke på helheten, eftersom domstolarna redan nu behandlar många olika slags ansökningsärenden.

Erkännande av äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig

Konsekvenserna av lagändringen gäller i synnerhet Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, Migrationsverket samt allmänna domstolar och förvaltningsdomstolar som behandlar ärenden som gäller erkännande av utländska äktenskap.

Med stöd av den gällande lagstiftningen kan man låta bli att erkänna ett äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig om det enligt prövningen i det enskilda fallet leder till ett resultat som är oförenligt med grunderna för Finlands rättsordning. Erkännande av äktenskap med en minderårig förutsätter också i fortsättningen prövning baserad på det enskilda fallet. Lagändringen inverkar dock på myndigheternas förfaranden eftersom utgångspunkten för erkännande ändras: äktenskap med en minderårig erkänns inte om åtminstone den ena maken hade boningsortsanknytning till Finland när äktenskapet ingicks, om de inte finns särskilda skäl för erkännande. Myndigheterna ska sålunda i dessa fall utifrån de uppgifter som sökandena lämnat utreda vilken parternas boningsort var vid den tidpunkten då äktenskapet ingicks. Myndigheterna ska också få sökandens uppfattning av vad som är det särskilda skälet som ska utgöra grund för erkännande. Detta kan förändra förfarandena åtminstone hos vissa myndigheter.

4.2.3 Samhälleliga konsekvenser

Upphävande av äktenskap

Konsekvenser för medborgarnas ställning

De särskilda bestämmelserna om upplösning av äktenskap som ingåtts genom tvång har framför allt en symbolisk betydelse. Bestämmelserna är ett budskap om att tvingande till äktenskap är en kränkning av de mänskliga rättigheterna och att ett äktenskap som ingåtts på detta sätt inte accepteras. Detta är ett viktigt budskap med tanke på offret som tvingats till äktenskap.

Möjligheten att ansöka om upphävande av ett äktenskap som ingåtts genom tvång har betydelse för den som tvingats till äktenskap. Till följd av upphävande av äktenskap är makens civilstånd inte frånskild, utan återgår till det som det var före det äktenskap som ingicks genom tvång. Detta har konstaterats vara viktigt i samfund där ett kraftigt stigma är förknippat med äktenskapsskillnad.

Å andra sidan känner man inte till hur medborgarna och samfunden förstår skillnaden mellan äktenskapsskillnad och upphävande av äktenskap. Det har framförts att det har en stämplande betydelse att en kvinna har varit gift, oberoende av på vilket sätt äktenskapet har upplösts. Kvinnans ställning är sålunda stämplad och sårbar oberoende av på vilket sätt äktenskapet upplösts. Så är det i synnerhet om kvinnans civilstånd är ogift men hon har barn. I detta avseende kan den föreslagna lagändringens eftersträlvade verkan på ställningen för tvångsäktenskapens offer gå förlorad.

Med tanke på medborgarens vardag är det viktigaste vid upplösning av ett äktenskap i allmänhet rättsverkningarna av äktenskapets upphörande. I fråga om internationella äktenskap blir bestämmelserna i internationell privaträtt tillämpliga, vilka är av många slag och ofta komplicerade. Vilka verkningar äktenskapets upphörande har på makarnas förmögenhetsförhållanden, underhållsbidrag för make och andra familjerättsliga frågor behöver utredas separat med stöd av den lag som tillämpas på varje enskilt fall. De rättsverkningar som föranleds av upphävande av äktenskapet är klarast när det ursprungliga äktenskapet har ingåtts i Finland och finsk lag tillämpas på rättsverkningarna av upphävandet. Om äktenskapet ursprungligen har ingåtts utomlands kan en främmande stats lag bli tillämplig. Då bör det bland annat utredas vilken stats lag som ska tillämpas på äktenskapets förmögenhetsförhållanden och tolkas hur upphävandet av äktenskapet ses i ljuset av den tillämpliga lagen. Rättsverkningarna av upphävandet kan inte förutses på samma sätt i dessa situationer som om det är fråga om begreppet äktenskapsskillnad vilket förstås på ett mera enhetligt sätt. Därför är det möjligt att följderna av upphävande av ett äktenskap som ingåtts utomlands är osäkrare än vad de skulle vara om äktenskapet upphör genom äktenskapsskillnad.

När det gäller upphävande i Finland av äktenskap som ursprungligen ingåtts utomlands har det för parterna i äktenskapet också betydelse hur man förhåller sig till det finländska beslutet om upphävande av ett äktenskap i det land där äktenskapet ingicks eller i andra stater. Detta kan inte påverkas genom finsk lagstiftning. För erkännande av ett utländskt domstolsavgörande förutsätts i allmänhet en internationell överenskommelse eller reglering på EU-nivå eller nationella bestämmelser om saken.

Bestämmelser om erkännande av avgöranden som gäller upplösning av äktenskap i Europeiska unionen finns i den så kallade Bryssel IIa-förordningen (rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000). Beslut om huruvida finska beslut om upphävande av äktenskap hör till förordningens tillämpningsområde fattas i sista hand av Europeiska unionens domstol. Med stöd av skälen i förordningen och den förklaringspromemoria (EGT C 221, 16.7.1998, s. 27) som hänför sig till den konvention från 1998 som förordningen grundar sig på torde det kunna tolkas att beslut som gäller upphävande av äktenskap som ett sätt att upplösa äktenskap hör till förordningens tillämpningsområde och gäller därför inom Europeiska unionens territorium. Frågan om erkännande i andra stater av beslut om upphävande av ett äktenskap i Finland bör utredas separat i fråga om varje stat.

Enligt förslaget ska ansökningsavgift inte tas ut hos domstolen för behandling av ett ärende som gäller upphävande av äktenskap. Detta sänker i någon mån tröskeln att föra ett ärende om upplösning av äktenskap i ett sådant förfarande till domstol. Det är osannolikt att det ansöks om upphävande av ett äktenskap i stället för äktenskapsskillnad i syfte att undgå ansökningsavgiften. I ett ärende som gäller upphävande av ett äktenskap är det oftast av intresse för dem som har del i saken att anlita en juridisk sakkunnig. De kan sålunda förädlas rättegångskostnader för skötseln av ärendet till den del de inte har rätt till rättshjälp.

I ett ärende som gäller upphävande av ett äktenskap ska sökanden lägga fram trovärdiga bevis på tvingande till äktenskap. Problem kan uppstå om bara personer i sökandens närmaste krets känner till tvånget och de inte är villiga att vittna i ärendet. Det kan också vara svårt att lägga fram bevis av den orsaken att tvingandet har varit diskret eller abstrakt agerande. Vid bedömningen av bevis kan det också vara svårt att skilja situationer med tvingande till äktenskap från arrangerade äktenskap, där maken har haft möjlighet att godkänna eller förkasta det föreslagna arrangemanget. Svårigheter i fråga om bevis i dessa ärenden kan inskränka viljan att använda förfarandet.

Upphävande av äktenskap är ett alternativt förfarande till äktenskapsskillnad för att upplösa ett äktenskap där en make tvingats till äktenskapet. Upplösning av ett äktenskap är i varje fall med tanke på förfarandet enklare genom vanlig äktenskapsskillnad. De svårigheter i fråga om bevis som hänför sig till upphävande av ett äktenskap, rättegångskostnader för behandlingen av ärendet och osäkerheten när det gäller beslutets gränsoverskridande inverkan kan försvaga viljan att använda förfarandet. Beroende på fallets omständigheter kan upphävande av äktenskapet dock i vissa enskilda fall vara ett lämpligt förfarande för äktenskapets upphörande. Det är viktigt att den som tvingats till äktenskap får information om de olika alternativen och själv kan fatta beslut om vilket förfarande han eller hon vill använda för att upplösa äktenskapet.

En ansökan om upphävande av ett äktenskap och den rättegång som följer på det har inverkan också på den andra parten i äktenskapet. Den andra parten kan på samma sätt vara tvingad till äktenskapet eller vara den som tvingat maken till äktenskap. Situationen är annorlunda också för den andra parten än om det är fråga om ansökan om äktenskapsskillnad. Parten hörs under förfarandet och kan framföra sina egna synpunkter. Också den andra partens civilstånd återgår till det som det var innan äktenskapet ingicks.

Konsekvenser för barnen

I fråga om förslagets konsekvenser för barnen är också rättsverkningarna av upphävandet av äktenskapet av betydelse. Enligt den bestämmelse som föreslås i äktenskapslagen är rättsverkningarna av ett upphävt äktenskap desamma som i fråga om äktenskapsskillnad. Ett barn som fötts under äktenskapet behåller sålunda ställningen som barn inom äktenskapet och har rätt att få underhåll av sina föräldrar. Upphävande av ett äktenskap har ingen direkt inverkan på vårdnaden av barnet. Om vårdnaden av barnet kan det överenskommas eller bestämmas separat. Dessa verkningar är i enlighet med barnets bästa för ett barn som fötts i äktenskapet.

Konsekvenser för jämlikheten

Möjlighet att upphäva äktenskap gäller likvärdigt alla som tvingats till äktenskap. Den som tvingats till äktenskap kan vara av vilket kön som helst och höra till en sexuell minoritet eller könsminoritet. Alla har rätt att åberopa bestämmelserna om upphävande av äktenskap. Regleringen kan anses främja det att äktenskapet baserar sig på båda parternas fria vilja.

Konsekvenser för jämställdheten mellan könen

Bestämmelserna om upphävande av äktenskap är könsneutrala. Det är dock skäl att påpeka att det enligt de utredningar som gjorts oftast är en flicka eller en kvinna som tvingats till äktenskap, även om också pojkar och män tvingas till äktenskap. Enligt förslaget kan ansökan om upphävande av äktenskapet göras av den som tvingats till äktenskap. Möjligheten att ansöka om upphävande av äktenskap gäller sålunda i praktiken fler kvinnor än män. Behandlingen av ansökan har dock verkan på båda parterna i äktenskapet.

Konsekvenser för de grundläggande fri- och rättigheterna och mänskliga rättigheterna

Enligt 22 § i grundlagen ska det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Tvingande till äktenskap är en kränkning av de mänskliga rättigheterna. Genom särskilda bestämmelser om upplösning av tvångsäktenskap betonas handlingens klandervärdhet.

Erkännande av äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig

Konsekvenser för medborgarnas ställning

Den föreslagna ändringen i bestämmelserna om erkännande av äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig är ett samhälleligt budskap om ett negativt förhållningssätt till att äktenskap ingås av en minderårig i allmänhet och i synnerhet i situationer där en person som bor i Finland ingår äktenskap utomlands som minderårig eller med en minderårig.

Genom ändringen stärks alla personers rätt till ett fritt och fullständigt samtycke vid val av make.

Den ovan beskrivna ändringen i myndigheternas förfaranden inverkar på motsvarande sätt också på medborgarna. En sökande som åberopar att äktenskapet hör till bestämmelsens tillämpningsområde ska ange ett särskilt skäl varför äktenskapet som ingåtts utomlands av en minderårig borde erkännas. Beroende på situationen ska sökanden också lämna en utredning över vilken makarnas boningsort varit när äktenskapet ingicks. Ändringen kan förlänga ärendets behandlingstid och göra behandlingen av ärendet mera komplicerad än den är nu med tanke på medborgaren.

Trots målen är det svårt att förutse om man genom lagstiftningsåtgärder kan förhindra att personer som bor i Finland ingår äktenskap utomlands som eller med minderåriga. Det är möjligt att sådana här äktenskap ändå ingås. Det är inte heller alltid fråga om äktenskap som ingås mot någondera partens vilja. En person med utländsk bakgrund som bor i Finland kan till exempel vilja bli vigd i sin födelsestat som 17-åring med stöd av ett undantagslov som beviljats där. Eftersom huvudregeln enligt förslaget i dessa situationer är att äktenskapet inte ska erkännas, kan det antas att bestämmelsen oftare än i dag leder till situationer där ett sådant här äktenskap inte erkänns.

Beslut om erkännande av äktenskap har en betydande inverkan på personernas privatliv. Beslutens konsekvenser är ofta indirekta och berör den som ingått äktenskap som minderårig samt maken och makarnas barn. Om ett utländskt äktenskap inte erkänns, kan en person till exempel inte få en förmån eller rättighet som grundar sig på äktenskapet. Erkännande av äktenskapet inverkar också på om makarnas barn anses vara födda i äktenskapet. Erkännande av äktenskap är en förhandsfråga vid utredningen av ett ärende som gäller faderskapet till barnet. Det hänför sig sålunda till frågan om barnet har en far. Barnets ställning inverkar i sin tur bland annat på barnets arvsrätt. Konsekvenserna är vittgående och kan framkomma först efter många år.

Det finns inga heltäckande uppgifter om antalet fall som omfattas av tillämpningsområdet för den föreslagna ändringen i lagstiftningen, inte heller om fallens karaktär eller om nuvarande tillämpningspraxis, eftersom erkännande av ett utländskt äktenskap i enlighet med det som förklaras i avsnitt 2.3 kan bli aktuellt i samband med väldigt många olika ärenden och hos olika myndigheter. Fallen är också av många olika slag. Av dessa orsaker är det inte möjligt att klart förutse i vilken omfattning den föreslagna lagändringen verkligen ändrar resultaten av prövningarna, om de jämförs med beslut om erkännande som fattats med stöd av den nu gällande lagstiftningen. Ett utländskt äktenskap som ingåtts genom att kringgå finsk lagstiftning kan man redan nu låta bli att erkänna med stöd av ordre public-principen. Det att undantagslovet för äktenskap med minderåriga slopades 2018 i fråga om äktenskap som ingås i Finland har också kunnat leda till en skärpning av tillämpningspraxis i fråga om erkännande av utländska äktenskap som ingåtts av minderåriga. Det är sålunda möjligt att den föreslagna ändringen i lagstiftningen inte har någon inverkan på slutresultatet i fråga om besluten om erkännande.

Å andra sidan är det risk för att ändringen har en negativ inverkan för parterna i ett äktenskap till den del det inte finns en förebyggande effekt och lagstiftningsändringen leder till att man låter bli att erkänna utländska äktenskap oftare än nu. Om ett äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig inte anses giltigt i Finland, kan parterna till exempel inte beviljas äktenskaps-skillnad eller äktenskapet upphävas. Möjligheten att lösgöra sig från äktenskapet och få äktenskaps-skillnad i Finland kan dock vara viktigare för en enskild medborgare än det att äktenskap som ingås av minderåriga inte erkänns i Finland. I detta avseende kan ändringen försämra nu-läget.

Konsekvenser för barnen

Ett av målen med propositionen är att förhindra att äktenskap ingås av minderåriga utomlands. Förhindrande av äktenskap med minderåriga är förenligt med barnets bästa.

Om man med regleringen inte uppnår en förebyggande inverkan och äktenskap ändå ingås utomlands, inverkar den föreslagna ändringen i fråga om erkännande av äktenskap på den minderåriga maken och makens barn på ett sätt som det redogörs för ovan i avsnittet *Konsekvenser för medborgarnas ställning*. I dessa situationer är verkningarna oftast mera skadliga än positiva för en ung person som ingått äktenskap som minderårig och personens barn om äktenskapet inte erkänns. Det är möjligt att en skärpning av regleringen leder till längre utlandsvistelser mot en persons vilja än tidigare.

Konsekvenser för jämlikheten och för olika befolkningsgrupper

Förslaget stärker jämlikheten mellan personer som bor i Finland då utgångspunkten är att den nedre åldersgränsen för äktenskap för alla som bor i Finland är 18 år.

Den föreslagna ändringen gäller äktenskap som ingåtts utomlands och sålunda till stor del personer med utländsk bakgrund. I fall där det är fråga om äktenskap som ingåtts utomlands av en person som bor i Finland som minderårig eller med en minderårig är den minderåriga oftast en flicka. Konsekvenserna gäller sålunda i praktiken fler flickor och kvinnor än pojkar och män.

Konsekvenser för de grundläggande fri- och rättigheterna och mänskliga rättigheterna

Skydd för familjelivet tryggas inte särskilt i Finlands grundlag, men det har ansetts höra till skyddet för privatlivet (10 §). Många grundläggande fri- och rättigheter återspeglas i regleringen om äktenskap. Sådana är bland annat den rätt som garanteras var och en att bemötas lika inför

lagen (6 §). Var och en har också som grundläggande fri- och rättighet rätt till personlig frihet, integritet och trygghet (7 §) och religions- och samvetsfrihet (11 §).

Enligt 6 § 3 mom. i grundlagen ska också barn bemötas som jämlika individer och de ska ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva. Enligt förarbetena (RP 309/1993 rd, s. 49/I) vill man genom stadgandet betona att barn ska bemötas både som inbördes jämlika och som jämlika i förhållande till den vuxna befolkningen, som personer som i princip har samma grundläggande fri- och rättigheter som de vuxna. Varje barn ska bemötas som en individ, inte enbart som ett passivt objekt för åtgärder.

5 Alternativa handlingsvägar

5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser

5.1.1 Upplösning av äktenskap som ingåtts genom tvång

Vid beredningen av den särskilda regleringen om upplösning av äktenskap som ingåtts genom tvång har det vid sidan av de föreslagna bestämmelserna om upphävande övervägts alternativ där äktenskapsskillnad fås utan betänketid samt där äktenskapet ogiltigförklaras genom en domstols beslut.

Om ett äktenskap som ingåtts genom tvång kunde upplösas genom äktenskapsskillnad utan betänketid, skulle äktenskapsskillnaden fås utan fördröjningen på sex månader. En fördel är de följder i anslutning till äktenskapets upphörande som är klara och förutsägbara. Det att begreppet äktenskapsskillnad förstås på ett enhetligt sätt internationellt kan vara en fördel i gränsöverskridande fall. Dröjsmål och sannolikt tilläggskostnader skulle dock föranledas av att sökanden måste förete domstolen bevis på tvång till äktenskap. En nackdel är också att personens civilstånd efter upplösningen av äktenskapet skulle vara fränskild.

Alternativt skulle det kunna föreskrivas att ett äktenskap som ingåtts genom tvång är ogiltigt, varvid alla rättsverkningar som är anknytna till äktenskapet skulle upphöra retroaktivt. Också detta förutsätter ett rättegångsförfarande där sökanden måste bevisa att äktenskapet uppkommit genom tvång. Även om ogiltigförklarande av ett äktenskap som ingåtts genom tvång skulle återställa civilståndet till det som det var före äktenskapet, medför äktenskapets ogiltighet också att det familjerättsliga juridiska skydd som uppkommer genom äktenskapet upphör. Ställningen för den som tvingats till äktenskap och de barn som personen eventuellt har blir sålunda oftast svaga till följd av ogiltigförklarandet.

En upplösning av ett äktenskap på den grunden att en part tvingats till äktenskap kan inte vara ett anmälningsärende, utan det kräver bevis på att äktenskapet ingåtts utan partens fria viljebildning. Utmaningarna som gäller bevis gäller alla regleringsalternativen. När syftet i första hand är möjlighet för den som tvingats ingå äktenskap att frigöra sig från äktenskapet och behålla det tidigare civilståndet, är de föreslagna bestämmelserna om upphävande det mest lönsamma av de alternativ som utretts.

Enligt förslaget kan ansökan om upphävande av ett äktenskap göras av den make som tvingats till äktenskap. I samband med beredningen har det utretts om åklagaren kan driva ett ärende som gäller upphävande av ett äktenskap för en makes räkning i samband med ett brottmål som gäller tvingandet till äktenskap. Detta är emellertid inte en fungerande lösning med tanke på lagstiftningen eftersom svarande i brottmålet om tvångsäktenskapet kan vara andra personer än i ärendet om upphävande av äktenskapet. Problematiskt är också att upphävande av äktenskapet inte kan anses vara ett civilrättsligt yrkande i den mening som avses i 3 kap. 9 § i lagen om

rättegång i brottmål (689/1997). Med avseende på åklagarens uppgifter och sakkunnighet är det inte heller motiverat att föreskriva att det är åklagarens uppgift att driva ett ärende om upphävande av äktenskap som ska behandlas i civilrättsligt förfarande.

Andra åtgärder

Utöver de föreslagna ändringarna i lagstiftningen behövs också andra åtgärder för att förhindra tvångsäktenskap och stödja offer för tvångsäktenskap.

I regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering ingår flera mål som hänför sig till att bekämpa människohandel. I avsikt att förebygga och minska människohandel och förbättra ställningen för dess offer godkändes i maj 2021 en förvaltningsövergripande handlingsplan. Planen verkställs under åren 2021–2023.

Offren för tvångsäktenskap är i egenskap av offer för människohandel berättigade till särskilt stöd och tjänster i enlighet med lagen om mottagande av personer som söker internationellt skydd och om identifiering av och hjälp till offer för människohandel (746/2011). Social- och hälsovårdsministeriet har tillsatt en arbetsgrupp med uppgift att före utgången av 2022 bereda en reform av lagstiftningen om hjälp till offer för människohandel.

I oktober 2020 godkändes ett program för bekämpning av våld mot kvinnor för åren 2020–2023. Programmet bereddes av en förvaltningsövergripande arbetsgrupp och målet med programmet är att öka medborgarnas och myndigheternas medvetenhet om det våld som kvinnor utsätts för och att förbättra förfarandet för att hänvisa offren till tjänster för dem. Förebyggande av hedersrelaterat våld är en av prioriteringarna i programmet. Programmet innehåller flera åtgärder som hänför sig till bland annat utbildning av yrkeskunnig personal och myndigheternas anvisningar.

Justitieministeriet har publicerat en handbok avsedd för myndigheterna som syftar till att öka kunskapen om straffbarheten av tvingande till äktenskap och förbättra möjligheterna att identifiera offer för tvångsäktenskap. Handboken innehåller också praktiska anvisningar om vad man ska göra om man påträffar ett offer för ett tvångsäktenskap eller en person som löper risk att bli tvingad att ingå äktenskap.

5.1.2 Erkännande av äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig

Under beredningen har det tagits upp flera olika alternativ för att precisera bestämmelserna om erkännande av äktenskap som ingåtts av minderåriga.

Det skulle vara administrativt sett enkelt och med tanke på konsekvenserna förutsägbart att helt slopa övervägandet från fall till fall i fråga om erkännande av äktenskap som ingåtts av minderåriga och kategoriskt förbjuda dem. Detta skulle dock kunna leda till oskäligen slutresultat i fråga om just den svagare parten som ingått äktenskap som minderårig, som man försöker skydda genom ändringen av bestämmelserna. Bestämmelsen måste därför ge utrymme för prövning från fall till fall och en viss flexibilitet.

Som ett alternativ har man övervägt en reglering där äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig erkänns på begäran först när makarna är myndiga. Detta skulle dock föranleda parterna en problematisk mellanfas. Under den tiden skulle den minderåriga maken vara tvungen att bemöta samma rättsliga problem som i ett fall där äktenskapet inte alls erkänns.

Med tanke på lagstiftningsalternativen i dessa ärenden är det en utmaning att det inte finns exakta uppgifter om de fall där äktenskap med minderåriga erkänns eller inte erkänns eller om

följderna av detta. Ändringen av regleringen baserar sig sålunda på allmänna antaganden om lagstiftningens konsekvenser. Så som det framgår av bedömningen av förslagens konsekvenser är behovet av en ändring av bestämmelserna om erkännande av äktenskap med minderåriga och ändringsförslagens konsekvenser oklara. Detta ökar risken för att det föreslagna lagförslaget har mer negativa än positiva verkningar. Det allmänna intresset kan stå i strid med enskilda intressen.

Av denna anledning skulle man också kunna besluta att bestämmelserna om erkännande av utländska äktenskap inte ändras i detta skede. I stället skulle man samla uppgifter om faktiska situationer som rör erkännande av äktenskap med minderåriga. Utifrån de insamlade uppgifterna skulle man vid behov kunna förenhetliga myndigheternas tolkningspraxis och överväga en lagändring som baserar sig på de befintliga uppgifterna. Utöver det skulle man också med andra medel sträva efter att förebygga att minderåriga sänds utomlands för att ingå äktenskap (se avsnitt 5.1.1. under rubriken *Andra åtgärder*).

Man har dock gått in för att i denna proposition föreslå en lagändring som preciserar grunderna för erkännande av äktenskap som ingås utomlands av en minderårig och som man hoppas att också förhindrar att personer som bor i Finland ingår sådana äktenskap utomlands. Oskäligheter i samband med enskilda fall kan beaktas genom tillämpning av den föreslagna undantagsbestämmelsen.

5.2 Lagstiftning och andra handlingsmodeller i utlandet

5.2.1 Sverige

Tvångsäktenskaps upphörande

Bestämmelser om äktenskapsskillnad i Sverige finns i 5 kap. i äktenskapsbalken (1987:230). Är makarna ense om att äktenskapet ska upplösas, har de rätt till äktenskapsskillnad. Vill bara en av makarna att äktenskapet ska upplösas, har den maken rätt till äktenskapsskillnad endast efter en betänketid på sex månader. Betänketid krävs också, om åtminstone den ena maken varaktigt bor tillsammans med eget barn under 16 år som står under den makens vårdnad.

Om makarna lever åtskilda sedan minst två år, har var och en av dem rätt till äktenskapsskillnad utan föregående betänketid. Dessutom har en make rätt till äktenskapsskillnad utan föregående betänketid om det görs sannolikt att maken har tvingats att ingå äktenskapet eller om maken har ingått äktenskapet före 18 års ålder. I sådana fall får talan om äktenskapsskillnad föras även av allmän åklagare, men det är ingen skyldighet. I de fall som avser äktenskap som har ingåtts av underårig är socialnämnden skyldig att på åklagarens begäran lämna yttrande.

Erkännande av utländska äktenskap

I Sverige föreskrivs det om erkännande av äktenskap som ingåtts utomlands i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap. Lagens utgångspunkt är att äktenskap som ingåtts utom riket anses giltigt till formen (1:7), om det inte finns några i lagen nämnda skäl att inte erkänna äktenskapet. Det har under de senaste åren gjorts flera ändringar i bestämmelserna. Enligt den gällande regleringen (1:8 a) erkänns ett utländskt äktenskap inte i Sverige bland annat om någon av parterna var under 18 år vid tidpunkten för äktenskapets ingående eller om det är sannolikt att äktenskapet har ingåtts under tvång. Äktenskapet kan dock erkännas av synnerliga skäl om båda parterna senare fyllt 18 år, oberoende av om de har anknytning till Sverige eller inte. Utöver med stöd av dessa bestämmelser

kan man också låta bli att erkänna ett utländskt äktenskap med stöd av ordre public-principen (7:4).

5.2.2 Danmark

Tvångsäktenskaps upphörande

Enligt Danmarks äktenskapslag (Lov om ægteskabs indgåelse og opløsning, LBK nr 87 af 29/01/2019) är förutsättningar för äktenskap bland annat 18 års ålder och båda parternas fria viljeyttring (§ 20). Ett äktenskap som ingåtts av en minderårig eller utan samtycke är ogiltigt (§ 21). En familjedomstol (Familiieretshuset) kan godkänna ett ogiltigt äktenskap som giltigt om det finns särskilda skäl för detta.

Äktenskapsskillnad kan beviljas i Danmark om makarna är ense om saken (§ 29). I vissa situationer förutsätts dock en betänketid. Om makarna inte är ense har de rätt till äktenskapsskillnad efter sex månaders hemskillnad (§ 30). Äktenskapsskillnad kan också fås med stöd av två års separat boende (§ 32). Det finns särskilda bestämmelser som gäller otrohet, våld, tvegifte och bortförande av barn (§ 33—36). Om makarna har gemensamma minderåriga barn, kan äktenskapsskillnad fås först efter en betänketid på tre månader även om makarna skulle vara överens om äktenskapsskillnaden, om inte makarna levit separat de senaste sex månaderna (§ 42 a).

I Danmark kan ett äktenskap upphävas (omstødes), om en part har tvingats till äktenskapet (§ 24). Rättsverkningarna av upphävande av äktenskap är samma som vid äktenskapsskillnad (§ 25). Det finns vissa specialbestämmelser om delningen av makarnas förmögenhet. Frist för väckande av talan som gäller upphävande är sex månader från det att tvingandet upphörde och senast tre år från det att äktenskapet ingicks.

Erkännande av utländska äktenskap

Utgångspunkten är att ett äktenskap som ingåtts utomlands erkänns i Danmark, om det är giltigt i det land där det ingicks (§ 22 b). I Danmark erkänns emellertid inte äktenskap som ingåtts utomlands av en person som är under 18 år. Man kan också låta bli att erkänna ett äktenskap med stöd av ordre public-principen. I undantagsfall kan dock ett utländskt äktenskap med en minderårig erkännas för att undvika oskäligheter. Enligt motiveringen till lagen har inte enbart det att makarna väntar ett gemensamt barn eller att deras förhållande redan pågått länge ansetts som ett sådant skäl. Förbudet att erkänna äktenskap som ingåtts av minderåriga gäller inte EU/EES-medborgare och deras makar, vilket grundar sig på ömsesidigt förtroende mellan medlemsstaterna.

5.2.3 Norge

Tvångsäktenskaps upphörande

Enligt Norges äktenskapslag (Lov om ekteskap, LOV-1991-07-04-47) är allmänna förutsättningar för ingående av äktenskap bland annat 18 års ålder och makarnas fria vilja. Enligt 16 § i lagen kan en make kräva att äktenskapet förklaras ogiltigt, om han eller hon genom lagstridiga handlingar tvingats till äktenskapet. Yrkandet ska framställas inom sex månader från det att tvingandet upphörde och senast inom fem år från ingåendet av äktenskapet. Också en myndighet (statsforvalteren) kan inleda ett ärende för att konstatera att äktenskapet är giltigt eller ogiltigt. Enligt äktenskapslagen kan en make kräva avvitrning av gemensam egendom också när äktenskapet genom en lagakraftvunnen dom har konstaterats vara ogiltigt (57 § d punkten). Till övriga delar föreskrivs det inte uttryckligen i äktenskapslagen om ogiltighetens rättsverkan.

Makarna har rätt till äktenskapsskillnad efter ett år av separation och beslut om separation kan fås utan motivering. Makarna har rätt till äktenskapsskillnad också om de har bott separat minst två år. Äktenskapsskillnad kan fås direkt om den ena maken har varit våldsam mot den andra maken eller ett barn eller om en make har tvingats till äktenskapet (23 §). De ovan nämnda tidsfristerna gäller också yrkande om äktenskapsskillnad på en sådan grund.

Erkännande av utländska äktenskap

Också i Norge är utgångspunkten att äktenskap som ingåtts utomlands erkänns, om äktenskapet är giltigt i det land där det ingåtts (18 a §). Äktenskapet erkänns dock inte om det strider mot grunderna för rättsordningen. Enligt Norges justitieministeriums anvisningar ska man vid tillämpning av ordre public-principen beakta parternas ålder vid den tidpunkt då äktenskapet ingicks samt också andra omständigheter, såsom om parterna är jämlika med avseende på deras ålder och mognad. Ju äldre makarna är och ju längre tid som gått sedan äktenskapet ingicks, desto mer sannolikt är det att erkännande av äktenskapet inte strider mot grunderna för Norges rättsordning. Också parternas gemensamma barn kan ha betydelse vid prövningen. Dessutom ska alltid det skydd för familjelivet som tryggas i artikel 8 i Europakonventionen beaktas. Äktenskap som ingåtts utomlands erkänns inte utan vägande skäl, om en av makarna vid tidpunkten för vigseln hade anknytning till Norge och en av makarna var under 18 år.

Till Norges äktenskapslag fogades i juni 2021 (LOV-2021-06-11-63) en bestämmelse som gäller erkännande av äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig i de situationer där ingendera maken hade anknytning till Norge vid tidpunkten för vigseln. Enligt den nya bestämmelsen ska äktenskap som ingåtts av en person under 18 år i sådana fall inte erkännas. Myndigheten kan dock erkänna äktenskapet om parterna har fyllt 18 år och de var över 16 år när äktenskapet ingicks och den som var minderårig vid vigseln vill att äktenskapet erkänns. Äktenskapet kan också erkännas om det finns vägande skäl för detta.

5.2.4 Island

Tvångsäktenskaps upphörande

Enligt Islands äktenskapslag (No. 31 of 14.4.1993) kan äktenskapet upphöra genom äktenskapsskillnad eller en makes död, och äktenskapet kan också vara ogiltigt (art. 5). I kapitel V i äktenskapslagen (25—32 art.) föreskrivs det om ogiltiga äktenskap (Ogilding). Ett äktenskap ska genom en dom förklaras ogiltigt, om makarna är nära släkt med varandra eller om åtminstone den ena av dem har ett tidigare äktenskap som är i kraft. Äktenskapet kan också på en makes ansökan konstateras vara ogiltigt om maken blivit tvingad till äktenskapet. I sådana fall ska talan väckas inom sex månader från det att tvingandet upphörde och senast inom tre år från ingåendet av äktenskapet.

Ogiltigförklarande av ett äktenskap har samma rättsverkningar som ett beslut om äktenskapsskillnad. Det föreskrivs dock särskilt om egendomen (30 art.). I regel äger makarna den egendom som de hade innan äktenskapet ingicks, samt den egendom som maken av sin egen egendom under äktenskapet låtit omfattas av giftorätten. Gåvor som makarna gett varandra under äktenskapet kan återkrävas.

I VI kapitlet i den isländska äktenskapslagen föreskrivs det om separation och äktenskapsskillnad. Utgångspunkten är att äktenskapsskillnad kan fås efter en separation på sex månader. Om makarna lever åtskilda sedan minst två år, kan äktenskapsskillnad fås direkt. Dessutom kan äktenskapsskillnad fås direkt i vissa andra situationer, till exempel i situationer med familjevåld.

Erkännande av utländska äktenskap

Det har inte föreskrivits särskilt om erkännande av utländska äktenskap, utan erkännanden grundar sig på internationella privaträttsliga principer och registreringsmyndighetens praxis.

6 Remissvar

I det utkast till regeringsproposition som varit på remiss föreslås nya bestämmelser enligt vilka äktenskap som ingåtts genom tvång kan upplösas genom upphävande i stället för äktenskapskillnad. Makens civilstånd återgår då till vad det var innan äktenskapet ingicks. Dessutom föreslås en ändring av bestämmelserna om erkännande av äktenskap som ingåtts utomlands, enligt vilken ett äktenskap som en person ingått utomlands innan han eller hon fyllt 18 år erkänns i Finland endast av särskilda skäl, om den ena av makarna har bott i Finland när äktenskapet ingicks.

De föreslagna bestämmelserna om upphävande av äktenskap som ingåtts genom tvång fick ett brett understöd. Vissa instanser föreslog att bestämmelserna ytterligare skulle kompletteras så att ett äktenskap som ingåtts genom tvång kan upplösas antingen genom upphävande eller ogiltigförklaring, beroende på vilketdera förfarande den som tvingats till äktenskap anser vara bättre med avseende på rättsverkningarna.

En del av remissinstanserna förhöll sig dock kritiskt till att det föreskrivs om ett särskilt förfarande bara för registreringen av civilståndet. I dessa utlåtanden ansågs det osannolikt att en ändring i registreringen av civilståndet skulle förbättra offrets ställning. Som motivering konstaterades det att det väsentliga med avseende på stigma är om personen har varit gift eller inte. I vissa situationer skulle anteckningen ”ogift” till och med kunna öka hoten eller våldet mot kvinnan i fråga och göra det svårt att ingå ett nytt äktenskap, i synnerhet om det har fötts barn inom äktenskapet. Som motivering till den negativa ståndpunkten angavs också att den nya regleringen gör lagstiftningen mer komplicerad och osäkrare i fråga om rättsverkningarna när det är fråga om äktenskap som ingåtts utomlands. Det ansågs också föreligga risk för att regleringen används också i andra syften än det som lagstiftaren avsett.

Vid den fortsatta beredningen gick man in för att föreslå en reglering som gör det möjligt att genom upphävande upplösa äktenskap som ingåtts genom tvång. Regleringen har ansetts viktig på grund av dess symboliska värde. Möjligheten att upphäva äktenskap som ingåtts genom tvång kan ha betydelse i enskilda fall.

I propositionen föreslås inte ogiltigförklaring av äktenskap som ingåtts genom tvång utöver bestämmelserna om upphävande av äktenskap. En sådan bestämmelse skulle göra lagstiftningen mer komplicerad. Utifrån utlåtandena är det oftast fråga om fall där äktenskap ingåtts utomlands. Ett alternativ i dessa fall är att åberopa att det utländska äktenskapet inte ska erkännas. Följderna av det är i Finland de samma som om äktenskapet skulle vara ogiltigt. Skyddet för den som tvingats till äktenskap förutsätter sålunda ingen ytterligare reglering.

I utkastet till proposition föreslogs det att det bestäms en tidsfrist för ansökan om upphävande av ett äktenskap. Enligt förslaget ska ansökan göras inom fem år från vigseln eller, om åklagaren har väckt åtal i ett brottmål som gäller tvingande till äktenskap, inom tre år från det att brottmålet har avgjorts genom ett lagakraftvunnet beslut. Flera remissinstanser ansåg det vara problematiskt att en tidsfrist binds till behandlingen av ett brottmål och att tidsfristen är obehövlig eller åtminstone för kort. Med anledning av remissresponsen har saken utvärderats på nytt under den fortsatta beredningen. Det finns många olika situationer som hänför sig till tvingande och det kan ta tid att lösgöra sig från tvingandet. Då rättsverkningarna av upphävande av ett äktenskap

med undantag för civilståndet är desamma som vid äktenskapsskillnad, anses den ena partens rättsskydd inte nödvändigtvis kräva en tidsfrist. Därför har tidsfristen för ansökningen strukits ur lagförslaget.

I remissresponsen framfördes en oro för hurudan verkan upphävande av ett äktenskap har på uppehållstillstånd för den som tvingats till äktenskap och det framfördes ett behov att ändra 54 § 7 mom. i utlänningslagen (301/2004), också oberoende av formen för äktenskapets upplösning. I samband med den här propositionen är det emellertid inte möjligt att utreda behovet av ändring i utlänningslagstiftningen i situationer som gäller upphävande av äktenskap och äktenskapsskillnad eller att bedöma konsekvenserna av eventuella ändringar.

Remissresponsen i anslutning till förslaget om erkännande av äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig var delad på samma sätt som de utlåtanden som tidigare erhållits om saken. Den föreslagna ändringen fick stöd av remissinstanserna. En del ansåg dock att förslaget var otillräckligt och föreslog en mer omfattande ändring, enligt vilken äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig i regel inte borde erkännas alls. En del av remissinstanserna understödde inte förslaget. Dess förebyggande syfte ansågs osannolikt. En risk ansågs vara att den föreslagna regleringen orsakar osäkerhet och olägenhet för just de minderåriga som man vill skydda genom den.

Under den fortsatta beredningen har förslaget om erkännande av äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig behållits oförändrat. En mera omfattande vägran att erkänna äktenskap skulle bland annat begränsa möjligheten för en person som ingått äktenskap utomlands som minderårig att ansöka om äktenskapsskillnad i Finland, vilket inte har ansetts motiverat. Eventuella risker med lagändringen kan förhindras genom tillämpning av det undantag som hänför sig till bestämmelsen. I avsnitten 4.1.2 och 5.1.2 redogörs det närmare för motiveringen till förslaget.

Med anledning av remissresponsen har motiveringen till 27 a § om upphävande av äktenskap som ingåtts genom tvång preciserats så att det tvång som avses i bestämmelsen är tydligare definierat. Med anledning av remissresponsen har det också gjorts andra kompletteringar och preciseringar i propositionen.

7 Specialmotivering

7.1 Äktenskapslagen

I AVDELNINGEN. INGÅENDE OCH UPPLÖSNING AV ÄKTENSKAP

3 §. I paragrafen föreskrivs det om när ett äktenskap upplöses. Det föreslås att paragrafen kompletteras så att äktenskapet också kan upplösas genom upphävande.

6 kap. Samlevnadens upphörande och upplösning av äktenskap

Det föreslås att centrala bestämmelser om upphävande av äktenskap fogas till 6 kap. i I avdelningen (Ingående och upplösning av äktenskap) i äktenskapslagen. Därför föreslås det att rubriken för 6 kap. ändras så att den utöver samlevnadens upphörande gäller upplösning av äktenskap, vilket i äktenskapslagen är ett överbegrepp för olika sätt att upplösa äktenskap.

Upphävande av äktenskap

Det föreslås att de nya 27 a och 27 b § som gäller upphävande av äktenskap ska placeras under underrubriken upphävande av äktenskap. De nya 30 a—30 c § som hänför sig till rättegång om upphävande av äktenskap föreslås bli placerade i anslutning till bestämmelserna om rättegång.

27 a §. I paragrafen föreskrivs det om förutsättningen för upphävande av ett äktenskap. Enligt paragrafen ska ett äktenskap upphävas, om en make har tvingats till äktenskapet. I bestämmelsen avses med tvingande till äktenskap att maken inte har fattat beslutet att ingå äktenskap av egen fri vilja, utan äktenskapet har uppkommit till följd av lagstridigt tvång från en annan person.

Den som tvingat kan var den andra maken eller andra personer, till exempel släktingar.

Tvånget har kunnat ta sig uttryck i olika former. Det tvång som lett till att en person gett sitt samtycke till att ingå äktenskap kan ha varit fysiskt våld eller hot om sådant våld. Det har också kunna vara annan lagstridig påtryckning såsom påtryckning eller hot som gäller frihet, heder eller egendom. Det är fråga om tvingande, om hotet eller påtryckningen som riktats till en make har inverkat så att makens möjlighet att självständigt fatta beslut om ingåendet av äktenskapet har förhindrats. Hotet eller påtryckningen behöver inte alltid vara kraftiga, utan det som avgör är hur det har påverkat makens viljebildning. Maken har kunnat stå i ett sådant särskilt beroendeförhållande till den kommande maken, sina föräldrar eller någon annan person att också en mindre men långvarig övertalning har hindrat personen att självständigt besluta om ingåendet av äktenskapet. Äktenskapet kan i ett sådant fall upphävas på grund av tvång.

Vid bedömningen av om samtycket till äktenskap varit frivilligt har det ingen betydelse om den andra maken vetat om tvånget eller inte. Inte heller motiven för ingåendet av äktenskapet har betydelse. Det är sålunda inte fråga tvång till äktenskap när en person de facto har kunnat ge sitt samtycke till äktenskapet frivilligt, även om hans eller hennes beslut har påverkats till exempel av föräldrarnas vilja eller kulturella förväntningar. Utanför bestämmelsens tillämpningsområde står så kallade arrangerade äktenskap, dvs. fall där paret förs samman av en utomstående part, t.ex. makarnas familj eller släktingar, men äktenskapet ingås med båda de förlovades samtycke. En viktig skillnad mellan arrangerat äktenskap och tvingande till äktenskap är det att i ett arrangerat äktenskap har personen friheten att godkänna eller förkasta det föreslagna arrangemanget, men vid tvingande till äktenskap finns inte denna frihet.

Det tvång till äktenskap som avses i bestämmelsen ska ha hänfört sig till ingående av äktenskapet och makens viljebildning när det gäller ingående av äktenskapet. Händelser som sker efter det att äktenskapet ingåtts, såsom eventuellt våld eller utnyttjande under äktenskapet, utgör inte grund för upphävande av äktenskapet.

För upphävande av äktenskap förutsätts det att den sökande har lagt fram trovärdiga bevis i enlighet med 17 § 2 § i rättegångsbalken på att han eller hon tvingats till äktenskap. Bevis som gäller omständigheter vid ingående av äktenskap kan fås till exempel genom skriftliga intyg eller genom att höra dem som har del i saken och andra personer.

Med stöd av bestämmelsen kan ett äktenskap upphävas även om det har ingåtts utomlands. En förutsättning är att det utländska äktenskapet erkänns i Finland. Detta avgörs som en förhandsfråga till ett ärende som gäller upphävande av ett äktenskap.

27 b §. Paragrafen innehåller en allmän bestämmelse om de rättsverkningar som upphävande av äktenskap har.

Enligt 1 mom. i paragrafen har upphävande av äktenskap samma rättsverkningar som äktenskapsskillnad. Upphävandet av ett äktenskap gäller från upphävandet och framåt, inte retroaktivt. Barn som fötts i ett äktenskap som senare upphävts behåller sålunda status som barn inom äktenskap.

På makarnas förmögenhetsförhållande tillämpas det som i äktenskapslagen föreskrivs om avvittring eller avskiljande av egendomen. Avvittring kan jämkas under de förutsättningar som anges i 103 b § i äktenskapslagen, om den annars skulle leda till ett oskäligt resultat för den som tvingats till äktenskap. På rättsverkningarna av upphävande av ett äktenskap kan beroende på situationen också en främmande stats lag bli tillämplig. Till exempel bestäms den lag som ska tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden enligt bestämmelserna i rådets förordning (EU) 2016/1103 om genomförande av ett fördjupat samarbete på området för domstols behörighet, tillämplig lag samt erkännande och verkställighet av domar i mål om makars förmögenhetsförhållanden.

Verkningarna av upphävandet av ett äktenskap på förutsättningarna för beviljande av uppehållstillstånd bedöms i enlighet med utlänningslagens bestämmelser och principer. Beroende av situationen kan till exempel 161 e § i utlänningslagen bli tillämplig, vilken gäller bibehållen uppehållsrätt för familjemedlemmar vid upplösning av äktenskap i fråga om unionsmedborgare. Paragrafen tillämpas i samband med upphävande av äktenskap på samma sätt som i samband med äktenskapsskillnad. Vilken inverkan upphävandet av äktenskapet har på ett fortsatt uppehållstillstånd som eventuellt beviljas efter ett uppehållstillstånd som beviljats på grund av familjeband bedöms i enlighet med 54 § 7 mom. i utlänningslagen.

Enligt 2 mom. i paragrafen tillämpas en bestämmelse om äktenskapsskillnad i en lag eller en förordning också på upphävande av äktenskap, om inte något annat föreskrivs. Enligt förslaget föreskrivs det särskilt i 30 a—30 c § i äktenskapslagen om domstolsförfarande i fråga om upphävande av äktenskap.

30 a §. Paragrafen är ny. I den föreskrivs det om det sätt ett ärende som gäller upphävande av äktenskap inleds vid domstol. Enligt 1 mom. i paragrafen inleds ett sådant ärende vid tingsrätten genom ansökan. Vid handläggningen av ärendet ska alltså bestämmelserna i 8 kap. i rättegångsbalken om behandling av ansökningsärenden iakttas i tillämpliga delar.

Paragrafens 2 mom. innehåller en hänvisning till 10 kap. i rättegångsbalken som gäller forum i tvistemål, genom vilken det föreslås att bestämmelserna i kapitlet kompletteras med ärenden som gäller upphävande av äktenskap.

30 b §. Paragrafen är ny. I paragrafen föreskrivs det om ansökan om upphävande av äktenskap.

Enligt 1 mom. kan ansökan om upphävande av äktenskap göras av en make som har tvingats till äktenskap. Om båda makarna har tvingats till äktenskap, kan båda makarna tillsammans eller någondera av dem vara sökande.

Enligt 2 mom. kan yrkande på upphävande av ett äktenskap inte framställas efter det att äktenskapet har upplösts. En sådan situation förekommer när makarna redan dömts till äktenskapsskillnad. Upphävande av äktenskap är inte heller möjligt när äktenskapet redan har upphört på grund av någondera makens död.

30 c §. Paragrafen är ny. Den innehåller en bestämmelse om hörande av delaktiga i ärendet i ett ärende som gäller upphävande av äktenskap. I ärendet ska domstolen ge den andra maken tillfälle att bli hörd.

31 §. Det föreslås att paragrafens 1 och 2 mom. ändras så att de tillämpas också på ärenden som gäller upphävande av äktenskap. De sammanhängande yrkanden som avses i 1 mom. kan sålunda också framställas i samband med ett ärende som gäller upphävande av äktenskap. Likaså tillämpas också möjligheten enligt 2 mom. att meddela ett interimistiskt förordnande på dessa yrkanden också på ett ärende som gäller upphävande av äktenskap.

32 §. Det föreslås att formuleringen i paragrafens 1 mom. ändras så att domstolen ska ha skyldighet att på eget initiativ uppta frågan om hur vårdnaden av makarnas barn och umgängesrätten ska ordnas också i ärenden som gäller upphävande av äktenskap.

Paragrafens 2 och 3 mom. motsvarar gällande lag.

44 §. Paragrafens 1 mom. motsvarar den gällande bestämmelsen.

Det föreslås att paragrafens 2 mom. ändras så att också ärenden som gäller upphävande av äktenskap beaktas där. Ett äktenskapsförord träder därmed inte i kraft om det har getts in till Myn-digheten för digitalisering och befolkningsdata eller Statens ämbetsverk på Åland efter det att äktenskapet blivit upphävt eller ett ärende som gäller upphävande av äktenskap har blivit anhängigt.

48 §. Det föreslås att bestämmelsen om underhållsbidrag för make i 1 mom. ändras så att domstolen kan ålägga den andra maken att betala underhållsbidrag under de förutsättningar som anges i bestämmelsen också då äktenskapet upphävs.

Paragrafens 2 och 3 mom. motsvarar gällande lag.

85 §. Det föreslås att paragrafens 1 mom. ändras så att också ärenden som gäller upphävande av äktenskap beaktas där. Bestämmelsen om förrättande av avvittring gäller sålunda också situationer där ett ärende som gäller upphävande av äktenskap är anhängigt eller när äktenskapet har upphävts.

Paragrafens 2 och 3 mom. motsvarar gällande lag.

88 a §. Det föreslås att paragrafen ändras så att den tillämpas också på ärenden som gäller upphävande av äktenskap. Makens möjlighet att ansöka om offentlig stämning i syfte att för avvitt-ringen utreda skulder gäller sålunda också situationer där ett ärende som gäller upphävande av äktenskap är anhängigt eller när äktenskapet har upphävts. Dessutom ändras formuleringen i bestämmelsen.

90 §. Det föreslås att denna paragraf om giftorättens tidsmässiga räckvidd ändras så att den i ett ärende som gäller upphävande av äktenskap tillämpas på motsvarande sätt som i ett ärende som gäller äktenskapsskillnad.

Till följd av den föreslagna ändringen av 1 mom. 2 punkten ska som egendom i vilken den andra maken inte har giftorätt betraktas egendom som en make har fått genom arv, gåva eller testa-mente efter att ett ärende som gäller äktenskapsskillnad eller upphävande av äktenskap har blivit anhängigt.

Till följd av den föreslagna ändringen av 2 mom. har den andra maken dock giftorätt i den egendom som avses i 1 mom. 2 punkten, om ett ärende som gäller äktenskapsskillnad eller upphävande av äktenskap har förfallit av någon annan orsak än att den ena maken avlidit medan ärendet var anhängigt.

115 a §. Paragrafen är ny. I den föreskrivs det om ett undantag till huvudregeln i 115 §, enligt vilken ett utländskt äktenskap som ingåtts på giltigt sätt erkänns i Finland.

Det föreslagna undantaget gäller äktenskap som ingåtts inför en främmande stats myndighet utomlands eller i Finland. Enligt förslaget anses ett sådant här äktenskap inte vara giltigt i Finland även om det uppfyller förutsättningarna för giltighet enligt 115 §, om åtminstone den ena av de förlovade var under 18 år och åtminstone den ena av dem var bosatt i Finland när äktenskapet ingicks. I bestämmelsen ges dock möjlighet att i enskilda fall anse att ett sådant här äktenskap är giltigt, om det finns särskilda skäl för det. Bevisbördan för att det finns ett särskilt skäl har den som åberopar att äktenskapet ska anses giltigt, dvs. erkännas i Finland.

Som ett särskilt skäl kan till exempel anses att om äktenskapet inte erkänns orsakas makarna oskäligen följder. Följderna av att äktenskapet inte erkänns kan vara oskäligen med tanke på skyddet för familjelivet enligt artikel 8 i Europakonventionen till exempel i fall där makarna efter vigseln har bott flera år tillsammans som familj. Det att erkännande av äktenskapet blir aktuellt först när en minderårig make redan fyllt 18 år och uttrycker sin vilja att äktenskapet erkänns i Finland kan också vara ett särskilt skäl att erkänna ett sådant här äktenskap. Om den som åberopar erkännande av äktenskapet är minderårig eller har barn, ska prövningen göras så att barnets bästa kommer i främsta rummet i enlighet med artikel 3 i konventionen om barnets rättigheter. I fråga om en minderårig make ska man vid prövningen också beakta personens egen åsikt i situationen. Bedömningen ska alltid göras utifrån en helhetsbedömning och med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet. Det är också skäl att observera att det att äktenskapet inte erkänns i Finland inte inverkar på äktenskaps giltighet i den stat där det ingåtts.

119 §. Paragrafen innehåller bestämmelser om den internationella behörigheten för domstolarna i Finland i ärenden som gäller äktenskapsskillnad. Det föreslås att paragrafens 1 mom. ändras genom ett tillägg om behörighetsgrunder också i ärenden som gäller upphävande av äktenskap. Enligt förslaget är behörighetsgrunderna samma i båda ärendena. En förutsättning för prövning av ett ärende som gäller äktenskapsskillnad eller upphävande av äktenskap är sålunda i regel det att någondera maken har hemvist i Finland. Dessutom kan ett ärende som gäller äktenskapsskillnad eller upphävande av äktenskap prövas i Finland om sökanden har haft hemvist i eller annan nära anknytning till Finland och inte kan få ärendet som gäller äktenskapsskillnad eller upphävande av äktenskap prövat i den främmande stat där någondera maken har hemvist, eller detta skulle innebära oskäligen svårigheter för sökanden, och om det med hänsyn till omständigheterna kan anses befogat att ärendet prövas i Finland. Paragrafen föreslås inte bli ändrad till övriga delar. Sålunda tillämpas bestämmelserna i 1 mom. i enlighet med 4 mom. endast om inte något annat följer av den så kallade Bryssel IIa-förordningen eller av ett fördrag som binder Finland.

120 §. Paragrafen innehåller en bestämmelse om tillämplig lag. Det föreslås att paragrafen ändras så att den tillämpas också på ärenden som gäller upphävande av äktenskap. Vid behandling i Finland av ärenden som avser upphävande av äktenskap ska sålunda finsk lag tillämpas.

7.2 Rättegångsbalken

8 kap. Behandling av ansökningsärenden

4 §. Det föreslås att paragrafen ändras så att det till 1 mom. 1 punkten fogas ärenden som gäller upphävande av äktenskap. Domstolen ska alltså fortsätta behandlingen av ett ansökningsärende på det sätt som föreskrivs för handläggningen av tvistemål, om ärendet är tvistigt och gäller upphävande av äktenskap.

Till övriga delar motsvarar bestämmelsen den gällande lagen.

10 kap. Om forum i tvistemål

11 §. Det föreslås att paragrafen utvidgas så att den tillämpas också på ärenden som gäller upphävande av äktenskap. Behörig domstol i ett ärende som gäller upphävande av äktenskap är enligt förslaget den tingsrätt inom vars domkrets någondera maken har sitt hemvist eller sin vanliga vistelseort.

18 §. Det föreslås att paragrafens 4 punkt utvidgas på samma sätt som 11 § så att bestämmelsen tillämpas också på ärenden som gäller upphävande av äktenskap. Subsidiärt forum i ärenden som gäller upphävande av äktenskap är sålunda den tingsrätt inom vars domkrets någondera maken senast hade sitt hemvist eller sin vanliga vistelseort.

7.3 Lagen om domstolsavgifter

5 §. Avgiftsfria prestationer. Det föreslås att det till förteckningen över avgiftsfria prestationer i lagens 5 § fogas en ny 16 punkt om ärenden enligt äktenskapslagen som gäller upphävande av äktenskap. För behandling vid domstol av ansökningar som gäller upphävande av äktenskap tas det sålunda inte ut någon sådan ansökningsavgift som avses i lagen om domstolsavgifter. På grund av den nya 16 punkten ändras skiljetecknet i 15 punkten till ett kommatecken.

8 Bestämmelser på lägre nivå än lag

Vid upplösning av äktenskap som ingåtts genom tvång har parternas civilstånd ansetts viktigt. Ett syfte med propositionen om upphävande av äktenskap är att makarnas civilstånd återgår till vad det var innan äktenskapet ingicks. Detaljerade bestämmelser om uppgifter om civilstånd finns i statsrådets förordning om befolkningsdatasystemet (128/2010), där 5 § av denna anledning behöver ändras. Som uppgifter om upplösning av äktenskap registreras i befolkningsdatasystemet i enlighet med 6 § uppgifter om upphävande av äktenskap. Uppgiften om upphävande av äktenskapet är av betydelse för genomförandet av de rättsliga verkningar som upplösningen av äktenskapet har. I 13 § i lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (661/2009) finns ett be- myndigande att utfärda förordning.

9 Ikraftträdande

Det föreslås att lagarna träder i kraft så snart som möjligt. Ikraftträdande förutsätter att det reserveras tillräckligt med tid för verkställighetsåtgärder. Sådana är genomförande av de tekniska ändringar som behövs i informationssystemen samt information och utbildning.

I 1 mom. i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna i det lagförslag som gäller ändring av äktenskapslagen finns en sedvanlig ikraftträdandebestämmelse.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelsernas 2 mom. gäller den föreslagna bestämmelsen om grunderna för erkännande av ett äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig då en make vid tidpunkten för vigseln haft boningsortsanknytning till Finland. Enligt övergångsbestämmelsen tillämpas inte den föreslagna 115 a § på erkännande av ett äktenskap som ingåtts utomlands före lagens ikraftträdande. Detta är motiverat av den anledningen att frågan om erkännande av samma äktenskap kan uppkomma vid olika tidpunkter och i olika sammanhang, oftast som en förhandsfråga till ett annat ärende. Rättsskyddet för parterna i ett äktenskap som ingåtts innan

lagen trätt i kraft förutsätter att bedömningen gällande erkännande av deras äktenskap inte ändras när lagen träder i kraft. En retroaktiv tillämpning skulle inte heller ha en förebyggande verkan på äktenskap som ingås utomlands av minderåriga. Erkännande av äktenskap som ingåtts utomlands av minderåriga före lagens ikraftträdande bedöms med stöd av ordre public-principen i 115 § och 139 § 2 mom. i äktenskapslagen.

Till övriga delar kan de föreslagna bestämmelserna tillämpas genast efter ikraftträdandet av lagen. Bestämmelserna om upphävande av äktenskap tillämpas oberoende av när äktenskapet ingåtts.

10 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

I 115 a § i propositionen föreslås en ändring av principerna om erkännande av äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig. Enligt förslaget ska äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig erkännas enbart av särskilda skäl om åtminstone den ena av makarna var bosatt i Finland när äktenskapet ingicks.

Förslaget är av betydelse främst med avseende på de grundläggande rättigheterna inom EU. Lagstiftningen om erkännande av äktenskap som ingåtts utomlands hör till Europeiska unionens medlemsstaters nationella befogenheter. När medlemsstaterna utövar dessa befogenheter ska de dock iaktta unionsrätten och i synnerhet bestämmelserna i fördraget. Det att ett äktenskap som ingåtts lagligt i en annan stat inte erkänns i Finland kan begränsa den rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier som föreskrivs i artikel 21 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF).

Enligt etablerad rättspraxis kan en sådan begränsning av personers rätt att fritt röra sig som är oberoende av personernas nationalitet vara berättigad, om den baserar sig på objektiva skäl av allmänt intresse och står i rätt proportion till det godtagbara mål som eftersträvas i den nationella lagstiftningen.¹² Av EU-domstolens rättspraxis framgår det att en åtgärd är proportionerlig om man genom den kan uppnå ett eftersträvat mål och om åtgärden inte går utöver vad som är nödvändigt för att uppnå målet i fråga.¹³ Dessutom kan en nationell åtgärd som är ägnad att begränsa personers rätt att fritt röra sig vara berättigad endast när en sådan åtgärd är förenlig med de grundläggande rättigheter som garanteras i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.¹⁴

Syftet med den föreslagna bestämmelsen om erkännande av äktenskap som ingåtts utomlands av minderåriga är att skydda barn och förebygga minderårigas äktenskap. Detta kan med fog anses vara allmänt intresse. Barnets rättigheter tryggas också i artikel 24.1 i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna, enligt vilken barn har rätt till det skydd och den omvårdnad som behövs för deras välfärd. I rättspraxis har det i detta sammanhang ansetts att det inte är nödvändigt att en medlemsstats begränsande åtgärd motsvarar alla medlemsstaters gemensamma uppfattning av de närmare bestämmelserna för att skydda den grundläggande rättigheten eller det berättigade intresset, och tvärtom att inte endast den omständigheten att en medlemsstat har

¹² Jfr domen 5.6.2018, Coman, C-673/16, EU:C:2018:385, punkt 41; domen 14.10.2008, Grunkin och Paul, C-353/06, EU:C:2008:559, punkt 29; domen 26.2.2015, Martens, C-359/13, EU:C:2015:118, punkt 34 och domen 2.6.2016, Bogendorff von Wolffersdorff, C-438/14, EU:C:2016:401, punkt 48.

¹³ Domen 26.2.2015, Martens, C-359/13, EU:C:2015:118, punkt 34 inkl. rättspraxis hänvisning.

¹⁴ Se analogt domen 13.9.2016, Rendón Marín, C-165/14, EU:C:2016:675, punkt 66.

tagit i bruk ett annorlunda skyddssystem än en annan medlemsstat utesluter att åtgärderna i fråga är behövliga och proportionerliga.¹⁵

Den föreslagna bestämmelsen om en begränsning av erkännande av äktenskap som ingåtts utomlands av minderåriga kan inte anses oproportionerlig då målet är barnets intresse och att skydda barnet. Bestämmelsen går inte heller utöver vad som är nödvändigt för att uppnå det grundläggande och grundlagsenliga mål som eftersträvas, eftersom bestämmelsen gäller enbart äktenskap som har anknytning till Finland och eftersom oskäligen situationer kan beaktas genom möjligheten att erkänna äktenskapet av särskilda skäl. Den föreslagna bestämmelsen är följaktligen förenlig med proportionalitetsprincipen.

Artikel 21 i FEUF utgör sålunda inget hinder för att ett äktenskap som ingåtts utomlands av en minderårig erkänns endast av särskilda skäl i de situationer som avses i den föreslagna bestämmelsen. Den föreslagna 115 a § är av betydelse också i ljuset av skyddet för privatlivet och familjelivet som tryggas i 10 § i Finlands grundlag samt skyddet för familjelivet enligt artikel 8 i Europakonventionen och konventionen om barnets rättigheter. Ovan i avsnitt 2.4 redogörs det för Europadomstolens rättspraxis, enligt vilken begränsningar av de mänskliga rättigheterna måste vara godtagbara och i rätt proportion till det skyddsintresse som eftersträvas genom begränsningen. Med beaktande av förslaget mål och de ovan nämnda motiveringarna kan förslaget anses godtagbart och proportionerligt också med avseende på Europakonventionen och Finlands grundlag. Syftet med den föreslagna bestämmelsen är att skydda barnet och vid övervägande av det undantag som bestämmelsen möjliggör ska i första hand barnets intresse beaktas i enlighet med konventionen om barnets rättigheter.

På nämnda grunder anses det att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

Kläm

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

¹⁵ Domen 22.12.2010, Sayn-Wittgenstein, C-208/09, EU:C:2010:806, punkt 91; domen 14.10.2004, Omega, C-36/12, EU:C:2004:614, punkterna 37 och 38.

1.

Lag

om ändring av äktenskapslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i äktenskapslagen (234/1929) 3 §, rubriken för I avd. 6 kap. samt 31, 32, 44, 48, 85, 88 a och 90 §, 119 § 1 mom. och 120 §, sådana de lyder, 3 §, rubriken för I avd. 6 kap., 31, 32, 48 och 85 § i lag 411/1987, 44 § i lagarna 929/2002 och 1125/2019, 88 a § i lag 731/2003, 90 § i lag 784/2004 samt 119 § 1 mom. och 120 § i lag 1226/2001, samt
fogas till lagen nya 27 a och 27 b § och en ny mellanrubrik före dem samt till lagen nya 30 a—30 c och 115 a § som följer:

I AVDELNINGEN

INGÅENDE OCH UPPLÖSNING AV ÄKTENSKAP

3 §

Äktenskapet upplöses när den ena maken avlider eller dödförklaras eller när domstol dömer till äktenskapsskillnad mellan makarna eller äktenskapet upphävs.

6 kap.

Samlevnadens upphörande och upplösning av äktenskap

Upphävande av äktenskap

27 a §

Ett äktenskap ska upphävas, om en make har tvingats till äktenskapet.

27 b §

Upphävande av äktenskap har samma rättsverkningar som äktenskapsskillnad.

En bestämmelse om äktenskapsskillnad i en lag eller förordning tillämpas också på upphävande av äktenskap, om inte något annat föreskrivs.

30 a §

Ett ärende som gäller upphävande av äktenskap inleds vid tingsrätten genom ansökan.

Bestämmelser om behörig domstol i ärenden som gäller upphävande av äktenskap finns i 10 kap. i rättegångsbalken.

30 b §

Ansökan om upphävande av äktenskap kan göras av en make som har tvingats till äktenskap.

Yrkande på upphävande av ett äktenskap kan inte framställas efter det att äktenskapet har upplösts.

30 c §

I ett ärende som gäller upphävande av äktenskap ska domstolen ge den andra maken tillfälle att bli hörd.

31 §

I samband med ett ärende som gäller äktenskapsskillnad, upphävande av äktenskap eller samlevnadens upphörande kan framställas yrkande på underhållsbidrag och vårdnaden om barn eller umgängesrätten samt annat yrkande som sammanhänger med det ärende som gäller äktenskapsskillnaden, upphävandet av äktenskapet eller samlevnadens upphörande.

I ett ärende som gäller äktenskapsskillnad, upphävande av äktenskap eller samlevnadens upphörande kan domstolen meddela ett interimistiskt förordnande på yrkande som avses i 1 mom. samt om samlevnadens upphörande.

Ändring får inte sökas i ett interimistiskt förordnande.

Ett interimistiskt förordnande är i kraft till dess att domstolen meddelar sitt beslut i ärendet, om inte förordnandet dessförinnan återtas eller ändras.

32 §

I ärenden som gäller äktenskapsskillnad, upphävande av äktenskap eller samlevnadens upphörande ska domstolen på eget initiativ uppta frågan om hur vårdnaden av makarnas barn och umgängesrätten ska ordnas med hänsyn till barnets bästa.

Vid behandling av frågan om vårdnaden av barn och umgängesrätten ska domstolen särskilt fästa parternas uppmärksamhet vid att syftet med vårdnaden och umgängesrätten är att trygga positiva och nära kontakter mellan barnet och båda föräldrarna.

På yrkande av barnets förälder eller socialnämnden ska domstolen fatta beslut om vårdnaden och umgängesrätten med iakttagande av lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983).

44 §

Ett äktenskapsförord träder i kraft när det har registrerats.

Ett äktenskapsförord träder dock inte i kraft om det har getts in till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata eller Statens ämbetsverk på Åland efter det att äktenskapet blivit upplöst eller ett ärende som gäller äktenskapsskillnad eller upphävande av äktenskap har blivit anhängigt.

48 §

När domstolen dömer till äktenskapsskillnad eller äktenskapet upphävs, och den ena maken anses behöva underhållsbidrag, kan domstolen ålägga den andra maken att betala underhållsbidrag i enlighet med vad som provas skäligt med hänsyn till hans eller hennes förmåga och övriga omständigheter.

Det kan fastställas att underhållsbidrag ska betalas antingen tills vidare eller så, att betalningen upphör efter den tid som har satts ut i beslutet. Underhållsbidraget kan likväl fastställas till ett engångsbelopp, om den underhållsskyldiges förmögenhetsförhållanden och övriga omständigheter ger anledning till detta.

Skyldighet att betala periodiskt underhållsbidrag upphör, om den som har rätt till bidraget ingår nytt äktenskap.

85 §

När ett ärende som gäller äktenskapsskillnad eller upphävande av äktenskap är anhängigt eller när äktenskapet har upplösts ska avvitrning förrättas, om en make eller en avliden makes arvinge kräver det.

Har ingendera maken giftorätt i den andra makens egendom, ska i stället för avvitrning endast avskiljande av makarnas egendom äga rum.

Har makarna gemensam egendom, ska egendomen på yrkande delas vid avvitrning eller avskiljande av egendom.

88 a §

När ett ärende som gäller äktenskapsskillnad eller upphävande av äktenskap är anhängigt eller när äktenskapet har upplösts, kan en make i syfte att för avvittringen utreda sina egna eller den andra makens skulder ansöka om offentlig stämning med iakttagande av lagen om offentlig stämning (729/2003).

90 §

Vid avvittring ska som egendom i vilken den andra maken inte har giftorätt betraktas

1) egendom som en make har förvärvat eller fått genom arv, gåva eller testamente sedan äktenskapet upplösts genom den andra makens död,

2) egendom som en make har förvärvat eller fått genom arv, gåva eller testamente efter att ett ärende som gäller äktenskapsskillnad eller upphävande av äktenskap har blivit anhängigt.

Med avvikelse från vad som föreskrivs i 1 mom. 2 punkten har den andra maken dock giftorätt i den egendom som avses i den punkten, om ett ärende som gäller äktenskapsskillnad eller upphävande av äktenskap har förfallit av någon annan orsak än att den ena maken avlidit medan ärendet var anhängigt.

115 a §

Ett äktenskap som uppfyller förutsättningarna för giltighet enligt 115 § anses dock inte vara giltigt i Finland om det inte finns särskilda skäl för det, om åtminstone den ena av de förlovade var under 18 år och åtminstone den ena av dem var bosatt i Finland när äktenskapet ingicks.

119 §

Ett ärende som gäller äktenskapsskillnad eller upphävande av äktenskap kan prövas i Finland, om

1) någondera maken har hemvist i Finland, eller

2) sökanden har haft hemvist i eller annan nära anknytning till Finland och inte kan få ett ärende som gäller äktenskapsskillnad eller upphävande av äktenskap prövat i den främmande stat där någondera maken har hemvist, eller detta skulle innebära oskäligen svårigheter för sökanden, och om det med hänsyn till omständigheterna kan anses befogat att ärendet prövas i Finland.

120 §

I ärenden som avser äktenskapsskillnad, upphävande av äktenskap eller samlevnadens upphörande ska finsk lag tillämpas.

Denna lag träder i kraft den 20 .

På erkännande av äktenskap som har ingåtts före ikraftträdandet av denna lag tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

2.

Lag

om ändring av 8 och 10 kap. i rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i rättegångsbalken 8 kap. 4 § samt 10 kap. 11 § och 18 § 1 mom. 4 punkten, sådana de lyder, 8 kap. 4 § i lag 811/2008 samt 10 kap. 11 § och 18 § 1 mom. 4 punkten i lag 135/2009, som följer:

8 kap.

Behandling av ansökningsärenden

4 §

Behandlingen av ett ansökningsärende ska fortsätta på det sätt som föreskrivs för handläggningen av tvistemål, om ärendet är tvistigt och

- 1) gäller samlevnadens upphörande, äktenskapsskillnad, upphävande av äktenskap eller underhåll för make,
- 2) gäller vårdnad om barn, umgängesrätt eller underhåll för barn,
- 3) gäller adoption, eller
- 4) är ett ärende som avses i lagen om förmyndarverksamhet (442/1999).

I andra tvistiga ansökningsärenden får tingsrätten besluta att behandlingen ska fortsätta på det sätt som föreskrivs för handläggningen av tvistemål.

Bestämmelserna i 7 § om följderna av försummelser från den som har del i saken och bestämmelserna i 10 § om avgörandet av ärenden ska iaktas oberoende av hur ett ärende behandlas.

10 kap.

Om forum i tvistemål

11 §

Ett ärende som gäller äktenskapsskillnad, samlevnadens upphörande, upphävande av äktenskap eller ett äktenskaps giltighet eller annan avvitrning än sådan som förrättas efter en makes död prövas av den tingsrätt inom vars domkrets någondera maken har sin hemvist eller sin vanliga vistelseort.

18 §

Om det inte annars finns någon domstol där ett ärende kan prövas gäller följande:

- 4) ett ärende som gäller äktenskapsskillnad, samlevnadens upphörande, upphävande av äktenskap, ett äktenskaps giltighet eller annan avvitrning än sådan som förrättas efter en makes död prövas av den tingsrätt inom vars domkrets någondera maken senast hade sin hemvist eller sin vanliga vistelseort,

Denna lag träder i kraft den

20 .

3.

Lag

om ändring av 5 § i lagen om domstolsavgifter

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om domstolsavgifter (1455/2015) 5 § 15 punkten och
fogas till 5 §, sådan den lyder delvis ändrad i lagarna 1235/2016, 100/2018 och 1203/2020,
en ny 16 punkt som följer:

5 §

Avgiftsfria prestationer

Avgifter enligt denna lag tas inte ut

15) i mål och ärenden som enligt någon annan lag ska behandlas avgiftsfritt vid en domstol,
16) i ärenden enligt äktenskapslagen (234/1929) som gäller upphävande av äktenskap.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Helsingfors den 14 oktober 2021

Statsminister

Sanna Marin

Justitieminister Anna-Maja Henriksson

1.

Lag

om ändring av äktenskapslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i äktenskapslagen (234/1929) 3 §, rubriken för I avd. 6 kap. samt 31, 32, 44, 48, 85, 88 a och 90 §, 119 § 1 mom. och 120 §, sådana de lyder, 3 §, rubriken för I avd. 6 kap., 31, 32, 48 och 85 § i lag 411/1987, 44 § i lagarna 929/2002 och 1125/2019, 88 a § i lag 731/2003, 90 § i lag 784/2004 samt 119 § 1 mom. och 120 § i lag 1226/2001, samt
fogas till lagen nya 27 a och 27 b § och en ny mellanrubrik före dem samt till lagen nya 30 a—30 c och 115 a § som följer:

Gällande lydelse

I AVDELNINGEN

**INGÅENDE OCH UPPLÖSNING AV
ÄKTENSKAP**

3 §

Äktenskapet upplöses när den ena maken avlider eller dödförklaras eller när domstol dömer till äktenskapsskillnad mellan makarna.

6 kap.

Samlevnadens upphörande och äktenskapsskillnad

Föreslagen lydelse

I AVDELNINGEN

**INGÅENDE OCH UPPLÖSNING AV
ÄKTENSKAP**

3 §

Äktenskapet upplöses när den ena maken avlider eller dödförklaras eller när domstol dömer till äktenskapsskillnad mellan makarna eller *äktenskapet upphävs*.

6 kap.

**Samlevnadens upphörande och *upplösning*
av äktenskap**

Upphävande av äktenskap

27 a §

Ett äktenskap ska upphävas, om en make har tvingats till äktenskapet.

27 b §

Upphävande av äktenskap har samma rättsverkningar som äktenskapsskillnad.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

En bestämmelse om äktenskapsskillnad i en lag eller förordning tillämpas också på upphävande av äktenskap, om inte något annat föreskrivs.

30 a §

Ett ärende som gäller upphävande av äktenskap inleds vid tingsrätten genom ansökan.

Bestämmelser om behörig domstol i ärenden som gäller upphävande av äktenskap finns i 10 kap. i rättegångsbalken.

30 b §

Ansökan om upphävande av äktenskap kan göras av en make som har tvingats till äktenskap.

Yrkande på upphävande av ett äktenskap kan inte framställas efter det att äktenskapet har upplösts.

30 c §

I ett ärende som gäller upphävande av äktenskap ska domstolen ge den andra maken tillfälle att bli hörd.

31 §

I samband med ett ärende som gäller äktenskapsskillnad eller samlevnadens upphörande kan framställas yrkande på underhållsbidrag och vårdnaden om barn eller umgängesrätten samt annat yrkande som sammanhänger med det ärende som gäller äktenskapsskillnaden eller samlevnadens upphörande.

I ett ärende som gäller äktenskapsskillnad eller samlevnadens upphörande kan domstolen meddela ett interimistiskt förordnande på yrkande som avses i 1 mom. samt om samlevnadens upphörande.

Ändring får inte sökas i ett interimistiskt förordnande.

Ett interimistiskt förordnande är i kraft till dess domstolen meddelar sitt beslut i ärendet, om inte förordnandet dessförinnan återtas eller ändras.

32 §

I ärenden som gäller äktenskapsskillnad eller samlevnadens upphörande skall domstolen

31 §

I samband med ett ärende som gäller äktenskapsskillnad, *upphävande av äktenskap* eller samlevnadens upphörande kan framställas yrkande på underhållsbidrag och vårdnaden om barn eller umgängesrätten samt annat yrkande som sammanhänger med det ärende som gäller äktenskapsskillnaden, *upphävandet av äktenskapet* eller samlevnadens upphörande.

I ett ärende som gäller äktenskapsskillnad, *upphävande av äktenskap* eller samlevnadens upphörande kan domstolen meddela ett interimistiskt förordnande på yrkande som avses i 1 mom. samt om samlevnadens upphörande.

Ändring får inte sökas i ett interimistiskt förordnande.

Ett interimistiskt förordnande är i kraft till dess att domstolen meddelar sitt beslut i ärendet, om inte förordnandet dessförinnan återtas eller ändras.

32 §

I ärenden som gäller äktenskapsskillnad, *upphävande av äktenskap* eller samlevnadens upphörande ska domstolen på eget initiativ

Gällande lydelse

på eget initiativ uppta frågan om hur vårdnaden av makarnas barn och umgängesrätten skall ordnas med hänsyn till barnets bästa.

Vid behandling av frågan om vårdnaden av barn och umgängesrätten skall domstolen särskilt fästa parternas uppmärksamhet vid att syftet med vårdnaden och umgängesrätten är att trygga positiva och nära kontakter mellan barnet och båda föräldrarna.

På yrkande av barnets förälder eller socialnämnden skall domstolen fatta beslut om vårdnaden och umgängesrätten på det sätt som stadgas i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/83).

44 §

Ett äktenskapsförord träder i kraft när det har registrerats.

Ett äktenskapsförord träder dock inte i kraft om det har getts in till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata eller Statens ämbetsverk på Åland efter det att äktenskapet blivit upplöst eller ett ärende som gäller äktenskapsskillnad har blivit anhängigt.

48 §

Då domstolen dömer till äktenskapsskillnad och den ena maken anses behöva underhållsbidrag, kan domstolen ålägga den andra maken att betala underhållsbidrag i enlighet med vad som prövas skäligt med hänsyn till hans förmåga och övriga omständigheter.

Det kan fastställas att underhållsbidrag skall betalas antingen tills vidare eller så, att betalningen upphör efter den tid som har satts ut i beslutet. Underhållsbidraget kan likväl fastställas till ett engångsbelopp, om den underhållsskyldiges förmögenhetsförhållanden och övriga omständigheter ger anledning till detta.

Skyldighet att betala periodiskt underhållsbidrag upphör, om den som har rätt till bidraget ingår nytt äktenskap.

85 §

När ett äktenskapsskillnadsärende är anhängigt eller när äktenskapet har upplösts skall avvittring förrättas, om en make eller en avliden makes arvinge kräver det.

Föreslagen lydelse

uppta frågan om hur vårdnaden av makarnas barn och umgängesrätten ska ordnas med hänsyn till barnets bästa.

Vid behandling av frågan om vårdnaden av barn och umgängesrätten ska domstolen särskilt fästa parternas uppmärksamhet vid att syftet med vårdnaden och umgängesrätten är att trygga positiva och nära kontakter mellan barnet och båda föräldrarna.

På yrkande av barnets förälder eller socialnämnden ska domstolen fatta beslut om vårdnaden och umgängesrätten med *iakttagande* av lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983).

44 §

Ett äktenskapsförord träder i kraft när det har registrerats.

Ett äktenskapsförord träder dock inte i kraft om det har getts in till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata eller Statens ämbetsverk på Åland efter det att äktenskapet blivit upplöst eller ett ärende som gäller äktenskapsskillnad *eller upphävande av äktenskap* har blivit anhängigt.

48 §

När domstolen dömer till äktenskapsskillnad *eller äktenskapet upphävs*, och den ena maken anses behöva underhållsbidrag, kan domstolen ålägga den andra maken att betala underhållsbidrag i enlighet med vad som prövas skäligt med hänsyn till hans eller hennes förmåga och övriga omständigheter.

Det kan fastställas att underhållsbidrag ska betalas antingen tills vidare eller så, att betalningen upphör efter den tid som har satts ut i beslutet. Underhållsbidraget kan likväl fastställas till ett engångsbelopp, om den underhållsskyldiges förmögenhetsförhållanden och övriga omständigheter ger anledning till detta.

Skyldighet att betala periodiskt underhållsbidrag upphör, om den som har rätt till bidraget ingår nytt äktenskap.

85 §

När ett ärende som gäller äktenskapsskillnad *eller upphävande av äktenskap* är anhäng-

Gällande lydelse

Har ingendera maken giftorätt i den andra makens egendom, skall i stället för avvitrting endast avskiljande av makarnas egendom äga rum.

Har makarna gemensam egendom, skall egendomen på yrkande delas vid avvitrting eller avskiljande av egendom.

88 a §

När ett äktenskapsskillnadsärende är anhängigt eller när äktenskapet har upplösts, kan en make i syfte att för avvitrtingen utreda sina egna eller den andra makens skulder ansöka om offentlig stämning i enlighet med lagen om offentlig stämning (729/2003).

90 §

Vid avvitrting skall som egendom i vilken den andra maken inte har giftorätt betraktas

1) egendom som en make har förvärvat eller fått genom arv, gåva eller testamente sedan äktenskapet upplösts genom den andra makens död,

2) egendom som en make har förvärvat eller fått genom arv, gåva eller testamente efter att ett ärende som gäller äktenskapsskillnad har blivit anhängigt.

Med avvikelse från vad som föreskrivs i 1 mom. 2 punkten har den andra maken dock giftorätt i den egendom som avses i punkten, om ett ärende som gäller äktenskapsskillnad har förfallit av någon annan orsak än att den ena maken avlidit medan ärendet var anhängigt.

Föreslagen lydelse

igt eller när äktenskapet har upplösts ska avvitrting förrättas, om en make eller en avliden makes arvinge kräver det.

Har ingendera maken giftorätt i den andra makens egendom, ska i stället för avvitrting endast avskiljande av makarnas egendom äga rum.

Har makarna gemensam egendom, ska egendomen på yrkande delas vid avvitrting eller avskiljande av egendom.

88 a §

När ett ärende som gäller äktenskapsskillnad *eller upphävande av äktenskap* är anhängigt eller när äktenskapet har upplösts, kan en make i syfte att för avvitrtingen utreda sina egna eller den andra makens skulder ansöka om offentlig stämning *med iakttagande av* lagen om offentlig stämning (729/2003).

90 §

Vid avvitrting ska som egendom i vilken den andra maken inte har giftorätt betraktas

1) egendom som en make har förvärvat eller fått genom arv, gåva eller testamente sedan äktenskapet upplösts genom den andra makens död,

2) egendom som en make har förvärvat eller fått genom arv, gåva eller testamente efter att ett ärende som gäller äktenskapsskillnad *eller upphävande av äktenskap* har blivit anhängigt.

Med avvikelse från vad som föreskrivs i 1 mom. 2 punkten har den andra maken dock giftorätt i den egendom som avses i den punkten, om ett ärende som gäller äktenskapsskillnad *eller upphävande av äktenskap* har förfallit av någon annan orsak än att den ena maken avlidit medan ärendet var anhängigt.

115 a §

Ett äktenskap som uppfyller förutsättningarna för giltighet enligt 115 § anses dock inte vara giltigt i Finland om det inte finns särskilda skäl för det, om åtminstone den ena av de förlovade var under 18 år och åtminstone den ena av dem var bosatt i Finland när äktenskapet ingicks.

Gällande lydelse

119 §

Ett ärende som gäller äktenskapsskillnad kan prövas i Finland, om

1) någondera maken har hemvist i Finland, eller

2) sökanden har haft hemvist i eller annan nära anknytning till Finland och inte kan få ärendet prövat i den främmande stat där någondera maken har hemvist, eller detta skulle innebära oskäligen svårigheter för sökanden, och om det med hänsyn till omständigheterna kan anses befogat att ärendet prövas i Finland.

Föreslagen lydelse

119 §

Ett ärende som gäller äktenskapsskillnad *eller upphävande av äktenskap* kan prövas i Finland, om

1) någondera maken har hemvist i Finland, eller

2) sökanden har haft hemvist i eller annan nära anknytning till Finland och inte kan få ett ärende som gäller äktenskapsskillnad *eller upphävande av äktenskap* prövat i den främmande stat där någondera maken har hemvist, eller detta skulle innebära oskäligen svårigheter för sökanden, och om det med hänsyn till omständigheterna kan anses befogat att ärendet prövas i Finland.

120 §

I ärenden som avser äktenskapsskillnad eller samlevnadens upphörande skall finsk lag tillämpas.

120 §

I ärenden som avser äktenskapsskillnad, *upphävande av äktenskap* eller samlevnadens upphörande ska finsk lag tillämpas.

Denna lag träder i kraft den 20 .

På erkännande av äktenskap som har ingåtts före ikraftträdandet av denna lag tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

2.

Lag

om ändring av 8 och 10 kap. i rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i rättegångsbalken 8 kap. 4 § samt 10 kap. 11 § och 18 § 1 mom. 4 punkten, sådana de lyder, 8 kap. 4 § i lag 811/2008 samt 10 kap. 11 § och 18 § 1 mom. 4 punkten i lag 135/2009, som följer:

Gällande lydelse

8 kap.

Behandling av ansökningsärenden

4 §

Behandlingen av ett ansökningsärende ska fortsätta på det sätt som föreskrivs för handläggningen av tvistemål, om ärendet är tvistigt och

1) gäller samlevnadens upphörande, äktenskapsskillnad eller underhåll för make,

2) gäller vårdnad om barn, umgängesrätt eller underhåll för barn,

3) gäller adoption, eller

4) är ett ärende som avses i lagen om förmyndarverksamhet (442/1999).

I andra tvistiga ansökningsärenden får tingsrätten besluta att behandlingen ska fortsätta på det sätt som föreskrivs för handläggningen av tvistemål.

Bestämmelserna i 7 § om följderna av försummelser från den som har del i saken och bestämmelserna i 10 § om avgörandet av ärenden ska iakttas oberoende av hur ett ärende behandlas.

10 kap

Om forum i tvistemål

11 §

Ett ärende som gäller äktenskapsskillnad, samlevnadens upphörande, ett äktenskaps giltighet eller annan avvitrning än sådan som förrättas efter en makes död prövas av den tingsrätt inom vars domkrets någondera maken har sitt hemvist eller sin vanliga vistelseort.

18 §

Om det inte annars finns någon domstol där ett ärende kan prövas gäller följande:

4) ett ärende som gäller äktenskapsskillnad, samlevnadens upphörande, ett äktenskaps giltighet eller annan avvitrning än sådan som förrättas efter en makes död prövas av den tingsrätt inom vars domkrets någondera maken

Föreslagen lydelse

8 kap.

Behandling av ansökningsärenden

4 §

Behandlingen av ett ansökningsärende ska fortsätta på det sätt som föreskrivs för handläggningen av tvistemål, om ärendet är tvistigt och

1) gäller samlevnadens upphörande, äktenskapsskillnad, *upphävande av äktenskap* eller underhåll för make,

2) gäller vårdnad om barn, umgängesrätt eller underhåll för barn,

3) gäller adoption, eller

4) är ett ärende som avses i lagen om förmyndarverksamhet (442/1999).

I andra tvistiga ansökningsärenden får tingsrätten besluta att behandlingen ska fortsätta på det sätt som föreskrivs för handläggningen av tvistemål.

Bestämmelserna i 7 § om följderna av försummelser från den som har del i saken och bestämmelserna i 10 § om avgörandet av ärenden ska iakttas oberoende av hur ett ärende behandlas.

10 kap.

Om forum i tvistemål

11 §

Ett ärende som gäller äktenskapsskillnad, samlevnadens upphörande, *upphävande av äktenskap* eller ett äktenskaps giltighet eller annan avvitrning än sådan som förrättas efter en makes död prövas av den tingsrätt inom vars domkrets någondera maken har sin hemvist eller sin vanliga vistelseort.

18 §

Om det inte annars finns någon domstol där ett ärende kan prövas gäller följande:

4) ett ärende som gäller äktenskapsskillnad, samlevnadens upphörande, *upphävande av äktenskap*, ett äktenskaps giltighet eller annan avvitrning än sådan som förrättas efter en makes död prövas av den tingsrätt inom vars

Gällande lydelse

senast hade sitt hemvist eller sin vanliga vistelseort,

Föreslagen lydelse

domkrets någondera maken senast hade sin hemvist eller sin vanliga vistelseort,

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om ändring av 5 § i lagen om domstolsavgifter

I enlighet med riksdagens beslut *ändras* i lagen om domstolsavgifter (1455/2015) 5 § 15 punkten och *fogas* till 5 §, sådan den lyder delvis ändrad i lagarna 1235/2016, 100/2018 och 1203/2020, en ny 16 punkt som följer:

Gällande lydelse

5 §

Avgiftsfria prestationer

Avgifter enligt denna lag tas inte ut

15) i mål och ärenden som enligt någon annan lag ska behandlas avgiftsfritt vid en domstol.

Föreslagen lydelse

5 §

Avgiftsfria prestationer

Avgifter enligt denna lag tas inte ut

15) i mål och ärenden som enligt någon annan lag ska behandlas avgiftsfritt vid en domstol,

16) i ärenden enligt äktenskapslagen (234/1929) som gäller upphävande av äktenskap.

Denna lag träder i kraft den 20 .